

MAKO Temane Peangamo MAKOne Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

I bokumu torumu yemonga imbimu bokuna sukundu naa molemo, nakolo ‘Makone torumunje.’ ningu pilimele. ‘Makone sike boku torumu liemo Mako 14:51-52 kango ye tene ulu te terimu akumu Mako yuyunje.’ ningu pilimele. ‘Imbimu nimbe para naa sirimumunge yu yuyu lemo.’ ningu pilimele. Yunge imbi ‘Jono Mako’ ningu leringila (Lipe Mundurumu Yema 12:12). Mako kolea aili Romo purumu, Pita pea moloringili ungu talo molemo (Pe Timoti 4:11, Ou Pita 5:13. Ou Pita akuna Pitane “Bepillono” nirimu akumu “Romo” nimbemondo nirimu). Pitane Yesusinge temanemo topa sirimu ungu te Lipe Mundurumu Yema 10:37-42, 2:14-41, 3:12-26, 4:8-12, 5:29-32 molemo.

Wale aisili, wale paono talo mele, “Yesusini mane sirimu” molo Yesusi imbi lembando “ungu mane sili yemo”, aku sipe unguma bokuna torumu molemo. Yesusi unju perana kolorumumunge ungu aisili mele bokuna molemo (12:12, 14:1-2, 15:10 molopa, 8:31, 9:31, 10:33). Yesusini yu molorumu mele “Ningu para naa siengi.” nirimu mele 1:34,44, 3:11, 5:43, 7:36-37, 8:26,30, 9:9 molemo. Yesusi mana ye te molorumu (3:5, 6:6,31,34, 7:34, 8:12,33, 10:14, 11:12), nakolo Pulu

Yemonga Malomo molorumula (1:1,11, 3:11, 5:7, 9:7, 12:1-11, 13:32, 15:39).

Temanemo tombando Makone ou No Linjili Jonone terimu temanemo topa, Jonone Yesusi no linjirimu kinie kurumanga nomi Setenene Yesusi kondi torumu mele temanemo ponjipe torumu. Pe yamboma umbuni aisili meringimunge kanopalie Yesusi ene kondo kolorumu mele bokuna molopa, Yesusini yamboma mane sirimu mele temane mare molemo. Yesusini ulu terimumunge ungu pulumu yunge lombili andoli yemane naa piliringi nakolo walse walse waloo waloo teko ungu pulumunge mare pilku Yesusi sike molorumu mele piliringi.

Ye aisili Yesusi kinie opa tou molko, umbunime siringi mele temane mare molopa, yu toringi kolorumu mele temane mare molemo. Nakolo kolorumu kinie temanemo pora naa nirimu. Yesusi kelepa lomboropa ola molorumu mele temane mare bokuna kamu molemola.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Yesusi, Pulu Yemone mako topa “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu, Pulu Yemonga Malo,* yunge temane peangamo pulu polorumu mele**, ‚ya inie tombo tokoro.‘

² Yesusi, Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimunge temane peanga imu wendo ombándo ye te ou ombo temba mele, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* Pulu Yemonga

ungu te nimbe boku torumu akuna molemo mele i sipe:

‘Pulu Yemone nimbendo: “Pílie!
Nane ‘Nanga ungu umbu tonjilime pilipe
nimbe sipili.’ nimbu lipu mundumbu yemone
nunge aulkemo akisinjipili.’ nimbu
yu “Kumbi lelko pui.” nikiru.”**

³ ‘Kolea ku leline
kumbi lepa pumbe, ye tengā kerena
ungu te nimbendo:

“Ailimu ombá aulkemo teko mimi teame.
Yu ombá aulke kangama toko sumbi siei.”
nikimu.*

nimbe ‘Aisayane Jonone paa pe temba mele ou
aku sipe nimbe sipe bokuna torumu molemo.,’

⁴⁻⁵ Akumunge, ‘temane peangamo pulu mon-jimbendo No Linjili, Jono kolea ku leli tengā wendo omba ‘aku sipe, ungu mare yamboma nimbe sipe molorumu. Kolea Judia disiriki yamboma pali kinie kolea Judianga kolea aili Jerusalleme yamboma pali kinie ene yu molorumuna puku yunge ungumu pilingí puringi. Yuni ungu te enendo nimbe sipelie nimbendo: “Ene ulu pulu keri telemelema kanoko keri kanoko konopu alowa tekolie ‘Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime ‘We manie pupili.’ nimbe siye kolopili.’ ningu ‘No liemili.’ ningu wai.” nirimu. Aku sipe nirimu kinie enenga ulu pulu keri teringime ningu para siringi kinie yuni ene no Jodane kolo no linjirimu.

⁶ Jono kongi kemelenga indini teli wale pakoli te pakopa, kongi kilumuni teli kakomo topalie,

kulikumbe kinie pilimu no kinie aku langitolo mindi nomba molorumu.

⁷⁻⁸ Yuni yamboma ungu nimbe sirimu mele i sipe: "Nane sike ene no linjilio nakolo ye te akilipe „nondopa, ombá „tekemo,mo yuni ene „Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu linjimbe „lingí.. I na akilipe ombá yemo yunge tondolomo paa olandopa, nanga tondolomo paa maniendopa, na yu kinie manda molo. Yambo ailimenga kongono keri tenjili kendemande yambomane sike enenga ailimenga kongono keri tenjingindu manie molko enenga yambo ailimenga kimbu suma ka pilke tonjilimele nakolo na ye paa kerimu moliomonga kanu ombá yemo yunge kimbu su ka pilke tonjili kanu kongonomo paa olandopa mele, nane tenjilkenje kapola naa telka. „Na ye paa kerimu, yu ye paa ailimu.” nirimu.

⁹ Jono yamboma no linjipe molorumu, kanu walemo kinie Yesusi kolea Gallilli disiriki Nasarete taono mundupe kelepa „Jono molorumuna, orumu kinie Jonone yu no Jodane kolo no linjirimu. ¹⁰ „Yesusi no lipa pora sipelie, nona wendo om̄ba angilirimu kinie sumbi sipe mulúmu kengeya lepa anju yando purumu kanopalie, Pulu Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie om̄ba Yesusi molorumuna pupe kangine ola molorumu kanorumula. ¹¹ Kanu kinie muluna ola ungu te wendo om̄balie nimbendo: “Nu nanga konopu monjilio kangomo. Nu kinie konopu sipu molio.” nirimu.*

¹² „Yesusi no lirimu kinie Pulu Yemonga Minimu yu kinie om̄ba molopalie nirimumuni, „

sumbi sipe Minimuni Yesusi kolea ku leline pulu sipe mundurumu. ¹³ „Akuna purumu kinie,“ oli te koro talo Yesusi aku kolea ku leline takara melema kinie molopili, kurumanga nomi, Setene* ombo yu kondi torumu.** Kanu kinie „mulu koleana, angelloma ongo yu nokoringi.

¹⁴ Kanu kinie „No Linjili, Jono ka siku ka ulkena panjiringi* kinie pilipelie Yesusi kelepa kolea Gallilli disiriki ombo Pulu Yemonga temane peangamo topa silipe andorumu. ¹⁵ „Topa silipe andopalie, nimbendo: “Kinié enamo kamu wendo okomo, Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba enamo* nondopa wendo okomo kene ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa teko, ‘Temane peangamo yu sike ungumu.’ ningu tondolo munduku piliei.” nirimu.

¹⁶ „Aku sipe nilipe andopa, nomu Gallilli kélona andopalie Yesusini Saimono kinie Saimono angenu Enderutolo oma lili wale te nomuna toko munduku moloringili kanorumu. Oma liringili akumu eltenga kou kongono teringili kanumu. ¹⁷ „Aku siku teko moloringili kanopalie, Yesusini eltendo nimbendo: “Na lombili wale. Oma lingilindu oma lili wale te liku nona manie mundulimbele kinie omama walena ombo pelemo mele, pe ‘nanga kongonomo tengelendo nanga ungumu pilkulu ningu siliku andongele kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo molangi.’ nimbu ‘Elte na lombili wale.’ nikiru.” nirimu. ¹⁸ „Aku nirimu kinie pilkululie, tamburembu eltenga oma lili walema munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

¹⁹ „Kanu kinie,“ yu laye kolte wilsu pupelie,

Seperinge malo Jemisi kinie Jemisi angenu Jono kinie eltenga nona andoli sipine sukundu moltkolo oma lili walema toko tambuluringili kanopalie ²⁰ walsikale eltendo “Wale.” nirimu. Kanu kinie lapa Seperi kinie kongono yema kinie sipine sukundu molangi munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.*

²¹ „Kanu ye pokore Yesusi lombili puringi kinie, yu kinie ene Kapaniame taono puringi. Kanu kinie „Juda yambomanga, koro moloringi wale Sambatemo* wendo orumu kinie Yesusi Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupe yamboma mane sirimu. ²² Mane sirimu kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku ene mane siringi yemane* we mane siringi mele Yesusini aku sipe mane naa sirimu. Namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele yuni aku sipe mane sirimuna pilkulie yambomane mini wale munduringi.**

²³ Kanu kinie ulke kanuna suku kuru te ye tengen konopuna molopa ya ambolorumu ye te molorumu, „yemonga konopuna suku molorumu kanu kurumuni yu “Ungu ni.” nimbe tópe sirimuna, ²⁴ yuni opa ungu nimbeline nimbendo: “Nasarete taono ye Yesusi, nu pea olio „kuruma, kinie teluna tapu topo manda naa molomolo. Nu olio kinie nambemuna onuye? Nu olio toko konjini onuye? Nane nunge imbi pilio. Nu Pulu Yemonga Ye Kake Telimu.” nirimu.

²⁵ „Aku sipe nirimuna pilipelite, Yesusini kanu kurumu iri topalie yundu nimbendo: “Nu ungu naa ningu yemonga konopuna ongo wendo pui.”

nirimu kinie ²⁶ kurumuni yemo ambolopa tondolo mundupe puru puru sipelie kalle nilipe omba wendo purumu.

²⁷ Yesusini aku terimu kanokolie, yamboma suru ningu, mini wale munduku ene eneno anju yando ningindu: “I ulumu nambolka uluri teke-monje? Ungu mane konde te wendo ombamo. Ye namba leli tene we yambomando “Teai.” nilimo mele i yemone kurumando kepe aku sipe nilimo kinie kanu kuruma yunge ungumu pilku liku telemele.” niringi. ²⁸ Kanu kinie kolea Gallilli disiriki koleamanga pali yuni aku sipe terimu mele temanemo tamburembu anju anju purumu piliringi.

²⁹ Kanu kinie Yesusi kinie, yu lombili andoli yema kinie, ene kanu maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo munduku kelko wendo ongolie niringimuni, ene kinie, Jemisi Jonotolo kinie ene puku Saimono kinie Enderutolonga ulkena puringi. ³⁰ Ulkena sukundu puringi kinie Saimononga kolepa ambomo kuru topa kangi nopili lerimumu Yesusi ningu siringi. ³¹ Aku siku niringi pilipelie ambomo lerimuna pupe yunge kimu ambolopalie yu ola lirimu kinie kangi nomba kelerimu kinie ambomone ‘ola angilipe wendo ombalie, oringi yema langi sipe nokorumu.

³² Pe kolea kalá topa ena purumu kinie, kuru torumu yamboma kinie, konopuna kuru molorumu yamboma kinie, Yesusi molorumuna mengo oringi. ³³ Kanu koleana moloringi yamboma pali Saimononga ulke kerepuluna ongo maku toringi. ³⁴ Kanu kinie Yesusini yambo

kuru lupe lupe torumu aisili tepa konde lipe, yambomanga konopuna moloringi kuru aisili topa makororumula.* Kurumane Yesusi ,Pulu Yemonga Malo, yu Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi Kirasimu, molorumu mele piliringine yuni enendo “Molio mele anju ningu naa siei.” nimbe enenga kerema pipi sirimu.

³⁵ Ipulueli ou, kolea muni ou naa lepa sumbulu topa pepili Yesusi ola molopa penando pupelie nirimumuni, kolea ku leli tenga pupe, akuna Pulu Yemo kinie ungu nimbe molorumu. ³⁶ Saimono kinie pea moloringi yema kinie ene yu koroliku lombili pukulie niringimuni, ³⁷ yu kanoko lenjikulie yundu ningindu: “Yambomane pali nu korokomele.” niringi.

³⁸ „Aku niringi pilipelie, yuni enendo nimbendo: “Na kolea marenga kepe ungu nimbu siembo kene i koleamo mundupu kelepo kolea tenga pamili. Ne nondopa lemo koleamanga pamili. Na koleamanga pali ungu nimbu simbundu mana manie orundu kanumu.” nirimu.

³⁹ Aku nimbeline yu kolea Gallilli disiriki sukundu koleamanga pali andopa Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga sukundu pupe ungu nimbe sipe, yambomanga konopuna kuru moloringime topa makororumu.

⁴⁰ Walse ye te kuru laká nomba perimumu* Yesusi molorumuna ombo yunge kumbikerena koporongo langopa yu mawa tepalie nimbendo: “Nunge konopumuni na ‘Konde pambo.’ konopu lenu liemo nuni na manda teko konde lini.” nirimu.

41 Kanu kinie Yesusini yu paa kondo kolopalie yunge kimuni yemo ambolopalie yundu nimbendo: “Nu konde pani.” konopu lekero kene konde pui.” nirimu kinie **42** kuru lakámo tamburrembu nomba kelerimu, yemo konde pupe umbu kangi lirimu.

43-44 Kanu kinie Yesusini yu ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa ni!** Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo** nunge kangimu liku ora siku, ‘Na altopo kangi peanga lepili molkoro kene.’ ningu Mosisini “Tei.” nimbe ungu mane sirimumu pilku liku tenindu “Pulu Yemo popo toko kalko si.” nirimu mélemo liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo “Kalonji.” ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie ‘Yu sike kangi peanga lepili molemo.’ ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui.” nirimu.

45 Nakolo yemo yu anju pupelie ungu aisili yambo aisilindu anju anju nimbe para silipe andopa, Yesusini yu kinie terimu temanemo topa sirimu. Yemone aku terimuna Yesusi, ‘Yambo aisili na molombona nondoko nondoko ongo maku naa tangi.’ nimbe, altopa taonomanga sukundu mona manda naa andopalie kolea ku leline molorumu, nakolo kanuna yambo aisili kolea lupe lupemanga molko sukundu sukundu ongo yu molorumuna maku toringi.

2

1 Wale mare ombo purumu kinie Yesusi Kape-niame taono altopa sukundu purumu. Yu ou

perimu ulkena altopa ombo molorumu yambo-mane pilkulie ² ene aisili ongo ulkena sukundu sukundu ongo liku maku toko moloringi kinie ulke kanuna ekelepa terimuna yambo mare molonge kolea te naa lerimuna pena moloringila. Yuni ene „Pulu Yemonga, ungumu nimbe sipe molorumu.

³ „Yuni nirimu mele aku siku maku toko pilku molangi, yambo mare kimbu ki kolopa pora sirimu ye te mengo oringi. Kanu yambomanga ye kisene kanu yemo taropola teko mengo Yesusi molorumuna onge oringi nakolo ⁴ yambo aisili ulkena ekelepa teko angiliringine yu molorumuna nondoko mengo pungí aulke te naa lerimuna ulke imuna mengo ola pukulie* Yesusi molorumuna kana kana ulkemo tekisikulie yemo taropola pali moko toko manie munduringi.

⁵ „Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.’ ningu, tondolo munduku pilkulie* yu mengo oringi kanopa pilipelie Yesusini kimbu ki kolopa pora sirimu yemondo nimbendo: “Nanga kangomo, nunge konopuna ulu pulu keri terinu pelemoma manie pupili, we siye kolkoro.” nirimu.

⁶⁻⁷ „Kanu kinie,„ Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* eneno akuna molko, Yesusini aku nirimu kinie pilkulie pilku keri pilku, konopu kimbu sikulie, “Nendi yemone ungu aku sipe nambemuna nikimuye? Yu Pulu Yemo marake tekemo. Yam-bomane ulu pulu keri telemelema naene ‘Manie pupili, siye kolkoro.’ manda nimbeye? Pulu Yemone mindi manda telemo.” ningu eneno ningu pilku molko konopu kimbú siringi.

⁸ Kanu kinie Yesusini ene aku siku konopu kimbú siku moloringi mele yunge konopuni sumbi sipe pilipelie enendo nimbendo: “Enene ‘nane nikirumunge,’ aku siku nambemuna konopu kimbú sikimiliye? ⁹ I yemondo “Nunge ulu pulu kerime manie pupili, we siye kolkoro.” nimbú kinie ene ulu te naa kanokolie ‘We we tepa nikimu.’ konopu lengeye? Molo “Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi.” nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbenje mona lemba manda kanokolie ‘Aku sipe mindili sipe nikimunje.’ konopu lengeye? ¹⁰ Nakolo ‘‘Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo* tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime “Manie pupili, we siye kolkoro.” manda nimbé.’ ningu piliengi!’ nimbu aku sipu nindu.” nirimu.

Aku nimbeline kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: ¹¹ “Nane ‘Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.’ nikiru.” nirimu. ¹² Aku nirimu kinie yemo ola angilipe tamburembu kunungumu lipe memba, ene pali kanoko molangi om̄ba pena purumu. Yu aku terimu kanokolie ene suru ningu mini wale mundukulie Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningulie ningindu: “Olio i ulu wendo okomo kanokomolo mele ou walse kepe ulu te aku sipu paa naa kanorumulu.” niringi.

¹³ Yesusi ‘ulkemo mundupe kelepa, pena pupelie altopa nomu Gallilli kélona pupe andopa molorumu. Kanu kinie yu molorumuna yambo aisili ongo liku maku toko moloringi kinie yuni

ene mane sirimu.

¹⁴ Kanu kinie yu pumbe pupelie nirimumuni, Allapiasi malo LLipai* kou takisi liringi ulkena ,kou takisi lipe, molorumu kanopalie yundu “Nu na kinie pea pambili lombili oi.” nirimu. Kanu kinie LLipai yu ola angilipe yu lombili purumu.

¹⁵ Pe Yesusi LLipainge ulkena langi nomba molorumu kinie kou takisi lili yema kinie, „Juda ye ailimene, “ulu pulu keri teli ye” ,niringi, wema kinie aisili ongo Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie ene pea manie molko langi noringi. Aku sili yambo aisili alieli yu lombili andoringimunge ene aisili ,akuna lombili puku, pea langi nongo moloringi.

¹⁶ Yesusi yu “ulu pulu keri telime” niringi yambo wema kinie kou takisi lili yema kinie pea langi nongo moloringi kanokolie Parisi ye marene,* Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi kanu yemane, Yesusi lombili andolimendo ningindu: “Kou takisi lili yema kinie, ulu pulu kerime teli wema kinie, ene kinie yu nambemuna langi pea nokomeleye?” niringi.

¹⁷ Aku siku niringi pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kuru naa tolemo yamboma doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu.* Nane “Yambo sumbi nilime na molombona wang.” nimbundu ma koleana naa oruntu.** ‘Ulu pulu keri teli yamboma na molombona wang.’ nimbundu oruntu. Ulu pulu keri teli yamboma lipu tapon-jimbundu oruntu.” nirimu.

18 No Linjili Jono lombili andoringi yema kinie, Parisi yema lombili andoringime kinie, ene walse walse langi mi toko naa noringi mele* walse aku siku teko moloringila. „Aku teringine, yambo mare Yesusi molorumuna ongo yu wal-siku pilkulie ningindu: “Jono lombili andolime kinie,** Parisi yema lombili andolime kinie,** alieli langi mi toko naa nolemele nakolo nu lombili andolime** aku siku naa telemele akumu nambemuna naa telemeleye?” niringi.

19 „Aku siku niringi kinie pilipelie, Jesusini pundu topa enendo ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbelie, nimbendo: “Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo kinie ene konopu sikulie “Langi mi topo naa namili.” manda ningíye? „Manda naa ningí..” **20** Nakolo pe, ambo limbe yemo ene molongena ongo wendo lingí kinie kanu walemanga sike „konopu keri panjiku, langi naa nongendo mi tonge. „Isili ou molo..”* „nirimu..”

21 * “Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tengat te kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulu wambalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelie mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepa sungu nilke.

22 Kongi meme kalumuni teli mingi ou tengat* no waene konde naa la kolemolo kanumu. Yambo tene mingi ou tengat no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa

akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keri lelka. Akumunge no waeneconde kongi mème kalumuni teli mìngi kondena mindi kolemolo kanumu.” nirimu.

²³ Walse, „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tengä,* Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi kinie yu lombili andoli yemane rasi witi mongo mare „nongendo, inie toringi. ²⁴ Aku teringi kanokolie Parisi yemane* Yesusindu ningindu: “Kána! „Koro molemolo, wale Sambatemonga Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nambemuna nu lombili andoli yemane manemo pulue tokolie aku siku tekemel-eye?” niringi.

²⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu „anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie „temanemonga pulumu, naa pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene „langi, molo torumu, munge, engelene kolkolie niringimuni, ²⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Apayata molopili Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbikerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo Pulu Yemone ungu mane sipelie nimbendo:

“We yambomane paa naa nangi!
Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi!”**
nirimu „kanu ungu manemo pulue torumu, kanumu.

„Ene konopu talo nambemuna lemeleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene pilku keri naa pilimelemonga pe kinié na lombili andoli yemane tekemele mele kanoko keri naa la kanai!“ nirimu.

²⁷ Aku nimbeline ungu te pea nimbendo: “Pulu Yemone ‘Yamboma molko konjengi.’ nimbe koro molonge wale Sambatemo lipe ene sirimu kanumu. ‘Sambate walemo pepa konjipili.’ nimbe yamboma lipe Sambate walemo naa sirimu. ²⁸ Akumunge Sambate walemo kepe Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo nokolemo yemo molemona „Sambate wale kinie yamboma molko konjingindu tenge mele manda nimbé kanumu.“ nirimu.

3

¹ Pe walse Yesusi pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulke tenga purumu. Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki te kamu kolopa kukurumu. ² Kanu kinie akuna moloringi ye marene ‘Yesusini ulu te tepa kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.’ ningu ulu te tepa kenjimbe te „alieli koroko moltkolie, ‘Koro molemolo, wale Sambate kinie* yuni yemo tepa konde limbenje.’ ningu yu mimi siku kanoko moloringi. ³ Yesusini kanu ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Yamboma molemelena ongo ola angilieni.” nirimu.

⁴ Kanu kinie yemando nimbendo: “Sambate wale kinie ulu nambolka ulu te manda temoloye? ‘Sambate walemonga ungu manemone “Teangi.” nilimo mele teamili.’ nimbu yamboma

lipu taponjimulú kinie manda molo tepo kenjimulú kinie mandaye? ‘Naa kolangi konde pangí.’ nimbu temolomo manda molo topo konjimulúmu mandaye?” nimbe walsirimu kinie pilkulie enene ungu te pundu toko naa ningu we moloringi.

5 Yuni ene nemo nemo nimbe kanopalie mu-mindili kolopa ene yemo kondo naa koloringi kanopalie lakopa konopu keri panjipelie ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Nunge kimu sinio si.” nirimu kinie yemone yunge kimu sinio sirimu kinie ki kolopa kukurumumu altopa kamu peanga lerimu.

6 Yesusini aku terimu kinie kanokolie, Parisi yema* pena puku, ene kinie ye nomi kingi Erotenga talapena yema kinie maku toko “Yu nambe tepo topo konjimulúye?” ningu aulke te kororingi.

7-8 Yesusi kinie yu lombili andolime kinie* ene nomu Gallilli puringi kinie yambo aisili lombili puringila.* Kolea Gallilli disiriki yamboma kinie, Judia disiriki yamboma kinie, kolea aili Jerusalleme yamboma kinie, Idumia disiriki yamboma kinie, no Jodane nekendo lemo koleamanga yamboma kinie, kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu koleamanga yamboma kinie, aku koleamanga moloringi yamboma pali Yesusi uluma tepa molorumu mele pilkulie yu molorumuna oringi.

9-10 Yesusini yambo aisili tepa konde lirimuna yambo kuru lupe lupe torumumane ‘Yu ambolamili.’ ningu* yu angilirimuna nondoko pungindu ekelepa teringine Yesusini yu lombili

andolimendo nimbendo: “Yambo paa aisili ongo molemele. Yamboma na molombona nondoko ongo ekelepa naa teangi kene sipi te nondoko mengo ongo nosengi. Na molombona yamboma nondoko ongo ekelepa tengenkie sipine suku pumbu.” nirimu.

¹¹ „Yambomanga konopuna, kuru moloring-imene yu kanokolie alieli koporongo langoko tondolo ru ningulie ningindu: “Nu Pulu Yemonga Malo.”* niringi ¹² nakolo Yesusini enendo nimbendo: “Yu ‚sike‘ molemo mele ‚yambomane naa piliengi kene, paa naa ningu para siei!” nirimu.

¹³ „Pe walse, Yesusi yu ma pangitenga ola pupelie yuyu pilipelie ‘yu kinie pea tapu topo molamili.’ nimbe pilirimu yemando “Wai.” nirimu kinie yu molorumuna oringi. ¹⁴⁻¹⁵ Oringi yemanga ye engaki rurepo lipe, yu kinie pea tapu toko molko, “Ene nanga kongonomo tenjipangi lipu mundumbu yema molangi.” nimbe ene mako torumu.* ‘Ene koleamanga andoko Pulu Yemonga temane peangamo toko sipuku, yambomanga konopuna kuru molombama toko makoronge tondolomo ene kinie pepili andoko toko makorangi lipu mundumbu.’ nimbe kanu ye engaki rurepo aku sipe lipe mako torumu.

¹⁶ Kanu ye rurepo mako torumumanga imbime i sipe: Saimono (yunge imbi te Pita) yu keme, ¹⁷ Seperi malo Jemisi keme, Jemisi angenu Jono keme, (elite imbi te Boanekesi sirimula. Boanekesi yunge ungu pulumu mulú tolimumunge malotolo.) elite kinie, ¹⁸ „Pita angenu, Enderu keme, Pillipu keme, Batollomiu keme, Mateyu

keme, Tomasi keme, Allapiasinge malo Jemisi keme, Tadiasi keme, “Olio Juda yamboma oliolio gapomano molamili.” niringi talape ye Saimono keme,¹⁹ Judasi Isikeriote, Yesusi pe lipa opa touma sirimu yemo keme, ‚aku yema ‘yunge kongonomo tenjipangi lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu yema.„

²⁰ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene ulke tengi sukundu puringi kinie yambo aisili akuna ongo liku maku toko moloringine ene langi nonge ena te kepe paa naa lerimu.* ²¹ Kanu kinie Yesusi pulu lerimu yamboma ‚Yesusini aku terimu mele, pilkulie ‚Kangomo paa kekelepa tomu.’ ningu yu lingí oringi.

²² Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* Jerusalleme molko oringi kanu yemane ningindu: “Kurumanga nomi Belsipuli** Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo.” niringi.

²³ Aku siku niringi pilipelie ‚Yesusi Setene kinie opa tou moloringilimunge ‘Setenene yu naa lipa taponjilke paa pilieni!’ nimbe, Yesusini enendo ‚Wai.’ nimbelie enendo ungu iku topa nimbendo: “Setenene Setene yuyu* nambe tepa topa makorombaye? ²⁴ Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. ²⁵ ‚Molo, ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku yu mele mele

molemele. ²⁶ Aku sipela, Setenene* yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele telka. Pe yunge talapemo kapola naa molemelka. Pora nilke.

²⁷ “Ye enge nili tene yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu omba melema wa lipe memba pulimoye? Akumu manda molo. Ou wa noli yemone ye enge nilimunge kimbu kime ka topalie yunge ulkena manda omba melema wa limo kanumu.*

²⁸ „Akumunge, nane enendo paa sike nimbu sikiru: Yambomane ulu pulu kerime teko „Pulu Yemo,“ ungu taka tonjiku ningu kenjilimele uluma kinie, enenga ulu pulu keri wema kinie pali „Pulu Yemone,‘ Manie pupili.’ nimbe siye kolomba. ²⁹ Nakolo yambo tene Mini Kake Telimu ungu taka tonjipe, nimbe kenjipe, marake telemo yambomo yu Pulu Yemone aku sipe ulu pulu keri telemoma ‘Manie naa pupili.’ nimbe paa siye naa kolomba. ‘Alieli pepa mindi pupili.’* nimbé.” „nimbe Yesusini, nirimu.

³⁰ Enene “Yu kuru te yunge konopuna molemo.” niringimunge „aku siku Mini Kake Telimu ningu kenjiringimunge, Yesusini enendo aku sipe nirimu.

³¹⁻³² Kanu kinie yambo aisili manie „molko, Yesusini „mane sirimu unguma pilku, molangi yunge anumu kinie angenupili kinie yu kinie ungu ningindu ongo pena angilku “Yu kinie ungu niemili opili.” ningu ungu te ningu munduringi kinie yambomane yndu ningindu: “Aminie kinie angenali kinie nu kinie ungu ningindu ongo pena angilimele.” niringi.

³³ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nanga anumu naeye? Nanga angenupili namel-eye?” nimbelie nirimumuni, ³⁴ yunge ungumu manie molko pilku moloringi yamboma nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “I yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele. ³⁵ Pulu Yemone “Teangi” nilimo mele pilku liku telemene yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie nanga kemulupili kinie molemele mongaaku sипу nikiru.” nirimu.

4

¹ Walse Yesusi altopa nomu „Gallilli, kélona pupe yamboma mane sipe molorumu kinie yambo paa aisili yu molorumuna ongo maku toko moloringimunge nona andoli sipi te lerimu-munge suku pupe manie molorumu, yamboma nomu kélona angiliringi. ² Yuni enendo ungu aisili nimbe simbendo ungu iku pokore torumu.

‘Ene mane siembo.’ nimbelie ungu iku te i sipe topalie nimbendo: ³ “Pilieme.

Ye tene rasi witi umbu ponienanandopa tanda sirimu.

⁴ Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma keramane ongo liku noringi.

⁵ Umbu mare kou perimuna manie pupelie ma wallopkolte mindi lerimuna nondopa mulie topa wendo orumu. ⁶ Nakolo pulkeno naa mundurumuna ena terimu kinie kanuma kolorumu.

⁷ Umbu mare kombulu siri ka mele molorumuna manie purumu, siri ka melemele wendo ombariti

umbuma topa norumuna omba peanga naa lepa mongo te nāā torumu.

⁸ Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo wendo omba akopalie mongo peangama torumu. Mare mongo tokapu telu mele topa, mare mongo tokapu talo mele topa, mare tokapu kise mele torumu.” „nirimu..”

⁹ Aku nimbeline “Yambo komu peo lemomane i ungumu piliei.” nirimu.

¹⁰ Pe we yamboma pali puringi kinie yu lombili andoli ye engaki rurepo kinie yambo mare pea yu kinie moloringime kinie, enene yu walsikulie ningindu: “Nu yambomando ungu te ninindu nambemuna ungu iku tolenoye?”* niringi.

¹¹⁻¹² Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga ulu pulu* ou yuyu pilirimu kanu ulu puluma ‘Kinié ene „na lombili olemele yamboma, piliengi!’ nimbeline ene nimbe sikimu. Nakolo ulsu molemele yamboma ‘Unguma nimbu siembo.’ nimbeline ungu ikuma mindi topo silio.

„Pulu Yemone Aisayanga kerena nimbendo: „Ene mongone kanokolie naa kanoko, komuni pilkulie naa pilimele.

Konopuni pilkulie alowa telemelka kinie,

„Pulu Yemone, enenga ulu pulu kerime ‘manie pupili.’ nimbe siye kolka.”**

nirimu akumunge we yambomando ungu ikuma mindi tolio.” nirimu.

¹³ Aku nimbeline Yesusini enendo kelepa nimbendo:

“Ungu iku topo nindu* akumunge ungu pulumu naa pilimeleye? Akumu naa pilkulie we ungu ikumanga pali ungu puluma nambe teko pilingíye? „Ungu ikumunge pulumu i sipe:„

14 Langi umbu tanda sirimu yemone tanda sirimu umbuma „Pulu Yemonga, ungumu.

15 Umbu mare tanda sirimu aulkena manie purumuma yambo mare i siku mele molemele. Enene ungumu pilimele kinie pe „kurumanga nomi, Setenene* sumbi sipe ombo ungu tanda sili konopuna pupe pelemoma wendo limo.

16 Aku sipela, umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare i siku mele molemele. Enene ungumu pilkulie wal-sikale sumbi siku konopu siku pilku limele.

17 Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni telemo kinie molo ene „Pulu Yemonga, ungumu pilku liku molemele mele yambo lupemane kanoko keri kanokolie ungu taka tonjiku teko kenjiku mindili silimele kinie enenga pilimele unguma siye kolemele.

18 Umbu mare tanda sirimu siri ka mele molorumuna manie purumuma yambo mare kepe i siku mele molemele. Enene ungumu pilimele

19 nakolo konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosikulie ‘Aku melemane olio lipe taponjilimo taponjimbe.’ ningu pilku molemele uluma kinie,* mele naa nosilimelema waka kolk ‘liemili.’ konopu lemele ulu mare kinie, kanu sili ulu mare wendo ombo ungu kanumu topa nolemo kinie ungumuni uluri naa tepa langi mongo naa tolemo.

²⁰ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mare i siku mele molemele. Enene ungumu pilkulie ungu pulumu pilku konjiku ungumu kamu pilku limele. Pe ene langi mongo mele tolemele. Kanu yambo marenaga langi mongo tokapu telu mele topa, yambo marenaga mongo tokapu talo mele topa, marenaga mongo tokapu kise mele topa, aku sipe tolemo.* „Ungu ikumunge ungu pulumu aku sipe.” nirimu.

²¹ „Aku nimbeline ungu iku te pea topa nimbendo:”

“Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku panjilimeleye? Molo polo maniekondo nosilimeleye? Polo tengah ola nosilimele kanumu.

²² Aku sipe mele, kinié lopi telemo melema pe walse mona lemba yamboma kanonge; kinié aki topa lemo melema pe walse pa temba kinie yambomane kanu melema kanonge.

²³ Yambo komu peo lemomanne „ungu nikirumu, piliei.” nirimu.

²⁴ “Enene ungu pilimele akumu mimi siku piliengi! Enene melema yamboma silimele mele „Pulu Yemone, ene aku sipe mele kalomba. Mare olandopa simbela. ²⁵ Melema nosilimo yambomo nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema naa nosilimo yambomo yu nosilimoma kepe wendo limbu.”* nirimu.

²⁶ Yesusini ungu te pea nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu* i sipe mele:

“Ye tene langi umbu mana tanda silimo. ²⁷ Aku yemo ipulueli uru pepa, tangoli ola molopa

„andopa kongono tepa“, telemo kinie langi umbu tanda silimoma mulie topa omba ai lemo nakolo aku sipe telemomonga pulumu yemone nimbe naa kanopa naa pilimo. ²⁸ Langi umbu tolemoma mamone yu yuyu ‘wendo opili.’ nilimo. Ou kumbi lepa mulie tolemo. Pe gomo angilimo. Pe langi mongo tolemo. ²⁹ Pe langi nou lemo kinie ‘Langi inie topo sukundu sukundu limbu walemo wendo okomo.’ nimbeline* langi umbu tolemo yemone langi inie tolemo. „Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo aku sipe molemo.“ nirimu.

³⁰ Pe Jesusini enendo kelepa nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu nambolka melte mele niemboye? ‘Yu kingimu molopa yamboma nokolemo mele piliengi nimbu siembo.’ nimbeline nambolka ungu ikumu topo niemboye?” ‘nimbelie nirimumuni, altopa ungu iku te pea topalie nimbendo:’

³¹ “Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo akumu unju masetete umbu mele: Yamboma langi umbu poniena mundulimele-manga pali unju masetete umbumu yu paa kangamo. ³² Nakolo poniena mundulimele kinie wendo omba ai lemo kinie poniena molemo melemanga pali yu paa ailimu. Kamu ai lepa unju mele angilimo kinie kerama kanu unju kolamanga ongo pelemele. Pulu Yemo ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

³³ Yesusini unguma yamboma nimbe simbendo ungu iku aisili aku sipema topa sirimu. Ene manda pilingí mele topa sirimu. ³⁴ Ene ungu

te nimbe simbendo ungu iku te mindi torumu.
 „Ungu te sumbi sipe naa nimbe sirimu..“ Nakolo
 yu kinie yu lombili andolime kinie* ene eneno
 moloringi kinie yuni yunge ungumanga puluma
 pali ene sumbi sipe nimbe para sirimu.

³⁵ Kanu walemonga kolea kala torumu kinie
 Yesusini yu lombili andoli yemando nimbendo:
 “Nomu nekendo pamolo.” nirimu kinie ³⁶ nona
 andoli sipi tenga Yesusi ou suku molopalie
 unguma nirimu* akuna suku yu we molopili
 nomu kélona maku toko moloringi yamboma
 munduku kelko yu mengo puringi. Sipine
 puringi kinie sipi mare pea puringila. ³⁷ Kanu
 kinie, nomuna pungí puringi kinie poporome
 paa aili te nomuna torumu. Aku terimuna
 nomumu apisipe ola ombalie no sipine sukundu
 sukundu ombo peke lepalie sipimu memba nona
 manie pumbe terimu ³⁸ nakolo Yesusi sipimunge
 bulkundu penge kanda wale tenga we uru
 perimu. Yu lombili andoli yemane yu toko
 makinkikulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio
 no wangopo kolomolomonga nu mini wale naa
 pukumuye?” nirungi.

³⁹ Yu makilipelie poporomemo iri topa nomu-
 mundu nimbendo: “Taka lelko moloi!” nirimu
 kinie poporomemo topa kelepa nomumu lope
 naa tepe paa we lerimu.

⁴⁰ Kanu kinie yuni lombili andolimendo nim-
 bendo: “‘Pulu Yemone olio nokomba.’ ningu
 konopu tondolo naa pekemo yema, ene nambe-
 muna mini wale mundukumiliye?” nirimu.

⁴¹ „Yuni terimu mele kanokolie, yemane mini
 wale munduku pipili aili teko kolkolie anju

yando eneno walsikulie ningindu: “Apa! I yemo naenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yunge ungumu pilku liku kelkembele.” niringi.

5

¹ Kanu kinie, ‚Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie, ene ‚nona andoli sipine, nomu nekendo puku kolea Gerasa puringi. ² Akuna oringi kinie Yesusi sipine wendo orumu kinie konopuna kuru molorumu ye te, yambo ono koleana pelipe andorumumu tamburembu wendo omba yu molorumuna orumu. ³⁻⁴ Kanu yemo, yambo ono koleana yunge perimu koleamo lerimu. ‚Kurumu yunge konopuna molorumumunge yu paa enge nirimuna, yambomane yu taki taki ka wemane kinie, ka senene kinie kepe yu kimbu kime ka toringi ka senema yu sungu sipe, kimbu-tolo anakapa panjiringimu elke malke tonjirimu. Ye teluri kepe enge te perimuna ‘Yu taka lepa molopili.’ nimbe manda ambolopa nokomba ye te paa naa molorumu. ⁵ Alieli, ipulueli kepe tangoli kepe, yambo ono koleana kinie ma pangimenga kinie kalle nilipe andopa, yunge kangimu yu yuyu kou ‚nee angilili, marene kopisilipe andopa molorumu.

⁶⁻⁸ Kanu yemone sulu tepa molopa Yesusi kanopalie yu molorumuna lkisipe orumu. ‚Orumu kinie, Yesusini nimbendo: “Kurumu, i yemonga konopuna ongo wendo pui!” nirimu mele pilipelie yemone yunge kumbikerena koporongo langopa tamalu pepa yundu tondolo ru nimbeline nimbendo: “Yesusi, Pulu Ye Paa Olandopa Ailimunge Malo,* na kinie ulu

nambolka uluri tenindu onuye? ‘Pulu Yemonga imbimu lelko mi lelko “Paa sike nikiru. Na mindili paa naa lipu simbu.” ni!’ nimbu mawa tekero.” nirimu.

⁹ Aku nirimu kinie Yesusini yemondo wal-sipelie nimbendo: “Nunge imbi naeye?” nirimu kinie

yuni nimbendo: “‘Olio paa aisili kene, nanga imbi Paa Aisili.’” nirimu. ¹⁰ Aku nimbelie wale aisili Yesusi mawa tepalie nimbendo: “Olio ‘ongo wendo pang.’ ningu toko makorokolie “I koleamo munduku kelko kolea luperenga pai.” ni naa ni.” niringi.

¹¹ Akuna ma pangteng umbu kongi aisili ímu nongo moloringi kanokolie ¹² kurumane Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olio ‘toko makorokolie, “Ne kongime molemelena puku, enenga konopuna molopangi.” ni.” niringi kinie

¹³ yuni “Kapola, akuna pang.” nirimu kinie kuruma kanu yemonga konopuna wendo ongolie kongi akuna moloringimenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime kekelepa toko lkisisku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangoringi. Kongi kanuma ‘paa aisili,’ tausini talo mele.

¹⁴ Ulu akuma wendo orumuna kanokolie, kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, kolea ailne moloringi yamboma kinie, kolea kangamanga moloringi yamboma kinie, ulu akuma wendo orumu mele temane toko siliku puringi. Kanu temanemo piliringi yamboma ‘Uluma wendo orumu mele

kanamili.’ ningu wendo puku ¹⁵ Yesusi molorumuna ongolie ou kuru paa aisili konopuna molko ongo wendo puringi yemo mulu wambale pakopa, umbu konopu pepili molorumu kanokolie ene pipili koloringi. ¹⁶ Yesusini terimu mele mongone kanoringi yambomane pe oringi yamboma ningu siringi. Kuru aisili konopuna moloringi yemo kinie, kongime kinie uluma wendo orumu mele temanemo toko siringi. ¹⁷ Kanu kinie yamboma „paa mini wale mundukulie, Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi.

¹⁸ Aku siku niringi pilipelie Yesusi pumbendo nona andoli sipine suku pumbe purumu kinie kuru aisili konopuna ou molko wendo oringi yemone yundu nimbendo: “Pea pambilii.” nimbe mawa terimu.

¹⁹ Nakolo Yesusini “Molo.” nimbe yundu nimbendo: “Nu ulkendo puku Ailimuni nu kondokolopa ‘Molko kenjinu mele pora nipili.’ nimbe, lakopa tepa konjimu mele nunge pulu lemo yamboma ningu sipui.” nirimu. ²⁰ Yesusini aku nirimuna pilipelie ye kanumu pupe yunge kolea, ‘Kolea Aili Rureponga Talo’ niringi koleana andopa Yesusini lakopa tepa konjirimu mele nimbe sirimu. Nimbe sirimu kinie pilkulie yamboma pali paa suru ningu mini wale munduringi.

²¹ Yesusi „yu lombili andolime kinie, nona andoli sipine suku pupe nomu yakondo altopa ombalie nomu kélona wendo orumu kinie yambo aisili yu molorumuna ongo liku maku toko kakapu teko moloringi. Yu nomu kélo akuna molopili ²² Juda yamboma maku toko Pulu

Yemonga ungumu piliringi ulke te nokorumu ye te, yunge imbi Jairasi, Yesusi molorumuna orumu. Kanu kinie yu Yesusi kanopalie Yesusi yunge kimbuna nondopa ombo manie molopa tamalu pepa ²³ yuntu tondolo mundupe mawa tepalie nimbendo: "Nanga ambola nanamo non-dopa kolomba tekemo kene 'Yu konde pupe kapola molopili.' ningu ongo yu kimuni amboloi." nirimu. ²⁴ Aku nirimuna pilipelie Yesusi yu pea puringili.

Pungilí puringili kinie yambo aisili liku maku toko lombili puku yu kakapu teko ekelepa teko pea puringi. ²⁵ Kanu kinie ambo te molorumu kanumunge pena perimu walema pora naa nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo ombo purumu. ²⁶ Yu doketa aisilimenga yunge kurumu 'Pora nipili.' nimbe andorumu nakolo mindili mindi siringi. Yunge kou mone pali ene sirimu nakolo yunge kuru pora naa nirimu. We topa olandopa mindi purumu. ²⁷ Kanu ambomo Yesusi ulu tondoloma terimu mele temanema pilipelie yamboma maku toko angiliringine sukundu ombo Yesusinge bulkundu ombo yunge wale pakolimu ambolorumu.* ²⁸ 'Yunge wale pakolimu mindi ambolondu liemo na konde pumbu.' nimbe pilipelie aku terimu.* ²⁹ 'Ambolorumu kinie, walsikale yunge kuru torumu kanumu pora nirimu, yunge kangimu ou umbuni perimu mele wayongo nirimu pilirimu.

³⁰ Nakolo 'yu Yesusinge wale pakolimu ambolorumu kinie' Yesusi yuni yamboma lipe taponjili tondolo mare yunge kagine ombo

ulsu purumu sumbi sipe pilipelie topele topa kanopa yambomando walsipe pilipelie, “Nanga wale pakolimu naene ambolomuye?” nirimu.

³¹ Nakolo †yuni walsirimu mele pilkulie, yu lombili andoli yemane pundu toko ningindu: “Yambo aisili nu angilinona nondoko nondoko ongo kakapu teko ekelepa teko angilkimili kanumu. Pe nambemuna “Naene na ambolomuye?” nikinuye?” niringi.

³² Nakolo Yesusi mongo male male tepa kropalie “Akumu naene temuye?” nimbe we angilirimu.

³³ Kanu kinie tondolo tene yunge kagine kurumu pora nirimu pilipelie ambomo paa pipili kolopa kangime puru puru nipili Yesusi molorumuna omba manie molopa tamalu pepalie yu ulu terimuma pali nimbe para sirimu.

³⁴ Yesusini yundu nimbendo: “Ambolamo, ‘Nu manda tepa konde limbe.’ ningu tondolo munduku pilinu kanu ulumuni nu konde pukunu. Nu kuru pora nimbe konopu pe nipili molopani.” nirimu.

³⁵ Yesusini ambomondo aku sipe nimbe molorumu kinie, ye mare, yamboma maku toko Pulu Yemonga piliringi ulke nokoli ye Jairasinge ulkena molkolie ongo †Jairasindu, ningindu: “Nunge ambolamo kolopa pora simu. Nambe-muna Ungu Mane Silimu ‘Mindili nopili.’ ningu we mengo oniye?” niringi.

³⁶ Nakolo Yesusini ene niringi ungumu pilipe naa lipelie ulke nokoli yemondo nimbendo: “Mini wale naa munduyo. †Nunge ambolamo

nane ‘Manda lipe taponjimbe.’ ningu, tondolo munduku pilí.” nirimu.*

³⁷ Kanu kinie yuni maku toringi yambo-mando “Naa ongo anju pai.” nimbeline Pita keme Jemisi keme angenu Jono keme akuma mindi lipelie “Pea pamolo.” nirimu. ³⁸ Ulke nokoli yemonga ulkena oringi kinie yambo aisili molko kondo kolko kola aili teko teko moloringi kanorumu. ³⁹ Yu ulke suku pupelie yambo moloringimendo nimbendo: “Ene nambemuna kola teko calle ningu molemeleye? Ambolamo kolou naa kolomu. We uru mindi pelemo.”* nirimu. ⁴⁰ Nakolo aku nirimu kinie enene yu ungu taka tonjiku tae tenjiringi.*

Ene pali makoropa pena pena tepalie, ambolamonga anumu lapatolo kinie, kanu lombili andoli ye pokore kinie lipe memba ambola onomo lerimu suluminiana purumu. ⁴¹ Pupelie ambolamonga kimu ambolopa Juda yambomanga ungu lepa yuntu “Tallita kumi!” nirimu. (Ungu akumunge pulumu i sipe: ““Ambolamo, nu ola moloi.” nikiru.” nirimu.) ⁴² Aku nirimu kinie ambolamo tamburembu ola molopalie andorumu. (Ambola kanumu ponie engaki rurepo mele ombo pupili yu molopalie kolorumu kinie Yesusini ombo tepa konde lirimu.) „Akumu kanokolie, yu kinie moloringi yamboma suru ningu mini wale aili teko munduringi.

⁴³ Kanu kinie Yesusi yuni enendo tondolo mundupe nimbendo: “Ulu i tekeromo yambo telurindu kepe anju puku paa naa ningu siei!” nimbeline ‘anumundu,’ nimbendo: “Ambolamo langi mare’ liku si.” nirimu.

6

¹ Yesusi molorumu koleamo mundupe kelepa yunge pulu kolea „Nasarete, purumu, yu lombili andoli yema pea puringi.* ² „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* wendo orumu kinie ene maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupelie yamboma mane sipe molorumu. Yunge ungumu pilku moloringi yambo aisilini suru ningu mini wale mundukulie ningindu: “Ne yemo aku unguma tena lirimunje? Yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye? ³ Yuulkema takonjirimu yemo* moloye? Yu Maria malo moloye? Jemisi keme Josepo keme, Judasi keme Saimono keme, enenga angenu moloye? Yunge kemulupili olio kinie pea naa molemolye? „Yu paa sike aku yemo molemomo.“ niringi. „Yu paa we yemo nambe tepa i tondoloma yu kinie pelemoye?“ ningu pilkulie ene yu kanoko keri kanoko yu kinie paa konopu keri panjiringi.

⁴ Kanu kinie „ene yu kinie mumindili koloringimunge ulu pulumu pilipelie, Yesusini enendo nimbendo:

“Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te* koleamanga pali imbi ola molemo, yambomane pali yunge unguma pilku limele. Nakolo yunge koleana yu kinie pea tapu toko molemele yamboma kinie, yunge pulu lemo yamboma kinie, ene mindi yuni nilimo ungumu pilkulie ‘Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’ ningu yu nilimo unguma naa pilku, liku su silimele.” nirimu.

⁵ „Yunge ungumu liku su siringine, kolea akuna yuni ulu tondoloma manda naa terimu. Kuru torumu yambo telu telu nimbe mindi kimuni ambolopalie tepeconde lirimu. ⁶ Yu „ungu nimbe uluma tepe molorumu mele, ‘Sike.’ ningu tondolo munduku naa piliringimunge yu paa konopu aisili lerimu.

Kanu kinie Yesusi kolea kanga lupe lupemanga andopalie „Pulu Yemonga ungumu, mane silipe andorumu.

⁷ Yesusini yu lombili andoli engaki rurepondo “Wai.” nimbeline enene yambomanga konopuna kuru molemoma “Ongo wendo pai.” ningu toko makoronge tondolomo sipelie ene talo talo nimbe “Koleamanga andopai.” nimbe lipe mundurumu.

⁸⁻⁹ „Lipe mundupelie, ene tenge mele ungu mane sipelie nimbendo:

“Pungindu ene melema naa meangi. Apulu mingime mindi liku ambolko pang. Kimbu su monjingí manda nakolo wale pakoli talo kepe langi kepe mele wale kepe naa mengo, kou mone kakona kepe naa panjiku we pangi.*

¹⁰ „Pe kolea tengen suku pukulie akuna molongendo ulke teluringe suku pukulie akuna mindi peko molkolie pe aku koleamo munduku kelko pang. „Ulke pinie pinie naa andoko ulke teluringe mindi langi nongo peangi.* ¹¹ Kolea marenga suku pungí kinie kolea pulu yambomane “Pea peamili wai.” ni naa ningu enene ungu ningíme pilku naa língi liemo kanu koleana yambo kerime munduku kelko pungindu kanu koleana yambomane ene liku su

singimunge ‘Ene kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipa naa taponjimbe mele piliengi!’ ningu enenga kimbuna kanu koleamanga ma angilimbema kulu toko pangi.” nirimu.

¹² „Yu lombili andolime yuni aku sipe lipa mundurumuna pilku, pukulie yambomando ningindu: “Ulu pulu keri telemelema kanoko keri kanoko konopu alowa teai.” ningu ¹³ yambomanga konopuna kuru aisili moloringime ‘Ongo wendo pai.’ ningu, toko makoroko, kuru torumu yambo aisili ‘Konde pangi.’ ningu enenga kangine ollipi kopongo ondo lelko kanjinjiku tekoconde liku, teliku andoringi.

¹⁴ Kanu kinie Yesusi yunge imbimu yamboma pilku leringimunge ye nomi kingi Erote Yesusini terimu mele temane toringi pilirimula.

„Yesusini tepa nirimu mele pilkulie, yambo marene ningindu: “I uluma telemo yemo No Linjili Jono lepamo! Yu kolopalie lomboropa wendo omumunge ulu tondoloma temba tondolomo yu kinie pelemo.” ningu moloringi.

¹⁵ Yambo marene ningindu: “Yu ,ou konde molopili Pulu Yemone olando lirimu* ye, Illainja kelepa ombo molemo.”** niringi.

Yambo marene ningindu: “Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye koro ou moloringi yema mele yu aku sipe Pulu Yemonga ungu umbu tonjilimoma pilipe yando nimbe silimo yemo molemo.”** niringi.

¹⁶ Nakolo ye nomi kingi Erotene ,Yesusi yuni terimu mele temane toringi, pilipelie nimbendo: “I uluma telemo yemo ,No Linjili, Jono, ‘Yunge

pengemo wendo pupili.’ nimbu nomi karu lerindu kanu yemo. Yu kolopalie lomboropa wendo omu lepamo.” nirimu.

17-18 „Kingi Erotene aku sipe nirimu ungu-munge pulumu i sipe: „Ou walse Erotene yunge angenu Pillipunge ambo menu Erodiasi mangopa lirimu. „No Linjili, Jonone Erote aku sipe terimu kanopalie yundu alieli nimbendo: “Nuni „Pulu Yemonga, ungu mane te pulue toko* angenanga ambomo mangoko lirinu. Akumu teko kenjirinu.” nirimu kinie Erotene yu lipe ka sipe ka ulkena panjirimu. **19-20** Jonone aku nirimununge ambo Erodiasini yu mumindili kolopa “Yu topo konjembo.” nimbe molorumu nakolo Erotene Jono yu konopu sumbi sipe pepa Pulu Yemonga ye kake telimu molemo.” nimbe kanopa yu pipili kolopalie nokopa konjirimununge ambo Erodiasini Jono kinie ulu te manda naa terimu. Jonone ungu nirimuma pilipelie ye nomi kingi Erote yu paa konopu aisili lipe mundupe mini wale mundurumu nakolo aku unguma yu paa konopu sipe pilirimu.

21 Pe walse, „ambo Erodiasi, konopuni pilipe molorumu ulumu manda temba walemo wendo orumu. Wendo orumu mele i sipe: Kingi Erote meringi walemo wendo orumu kinie yunge kendemande ailime kinie, yunge ami yemanga ye nomime kinie, kolea Gallilli disiriki yambomanga ye nomi ailime kinie, enendo “Langi pea namili wai.” nirimu. **22** „Ene ongo yu kinie pea langi nongo molangi, Erodiasi lemenu ulkena sukundu ombo ene moloringine denisi terimu. Erote kinie, yu kinie pea langi nongo moloringi

yema kinie enene ambo wenepomo aku terimu kanoko paa peanga kanoringi. Kingimuni paa kanopa peanga kanopalie ambo wenepomondo nimbendo: “Nuni konopu monjikinu melte na mawa téa. Mawa teni meleme nu simbu.” nirimu. ²³ Pulu Yemonga imbi lepa mi lepalie yundu kelepa nimbendo: “Paa sike nikiru. Nuni na mawa teni mele te paa sike simbu. Nane ye nomi kingi molopo nokolio koleamo ekendo kepe “Si.” ninu liemo paa sike simbu.” nirimu.

²⁴ Erotene yundu nirimu mele pilipelie ambo wenepomo pena pupe, anumu molorumuna pupe walsipelie nimbendo: “Mele nambolka meleme ‘Si.’ niemboye?” nirimu kinie

anumuni nimbendo: ““No Linjili Jononga ,nomimu karu lelko yunge, pengemo si.” ni.” nirimu.

²⁵ Anumuni aku nirimu pilipelie yu kingimu molorumuna tamburembu lkisipe ombo mawa tepalie nimbendo: “Paa isili ou No Linjili Jono ,nomi karu lelko,* yunge pengemo pellete tengena nosiku yando si.” nirimu. Jonone ou aliei “Erote kinie Erodiasitolone teko kenjiringili.” nirimununge mumindili kolopalie Erodiasini ‘Yu kolopili. Sike kolomunje na kanambo.’ nimbe “Pengemo ongo si.” nirimu.,

²⁶ Yuni aku sipe mele mawa terimu kinie pilipelie Erote paa konopu umbuni terimu nakolo yuni “Paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu mele kepe, yu konopu alowa temba kinie yu kinie pea langi nongo moloringi yema yu kanoko keri kanonge mele kepe, aku ulutolo pilipelie, “Yuni

mawa tepa "Si." nikimu mele "Molo." manda naa nimbú." nimbe pilipelie ²⁷ yu nokoringi ami yemanga te lipe mundupelie "No Linjili, Jono nomi karu lelko, yunge pengemo yando mengo oi." nirimu kinie kanu ami yemone ka ulkena pupe Jononga nomimu karu lepalie ²⁸ yunge pengemo pellete tengā nosipe yando memba ombo ambo wenepomo sirimu kinie yuni anumu sirimu.

²⁹ Aku teringi pilkulie Jono lombili andoringi yema ongo yunge onomo liku mengo puku ono teringi. Kingi Erotene No Linjili Jono ou aku sipe topa konjirimu kolorumumunge pe Yesusini ulu tondoloma terimu mele pilipelie "Jono nomi karu lerindu yemo lomboropa ola molemo lemo." nirimu.*

³⁰ * Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema** yu molorumuna kelko yando ongolie niringimuni, ulu teringime kinie yamboma ungu mane siringime kinie yu temane toko siringi. ³¹ Nakolo yambo aisili ongo puku ongo puku tekō ungu ningu panjiku, teringimunge Yesusi kinie yuni lipe mundurumu ye yando oringime, kinie langi nonge ena wallo kolte kepe naa lerimumunge* kanopalie Yesusini yemando nimbendo: "Ene eneno yambo naa mololi kolea ku tengā laye kolte mulu piliengi kene na kinie pea pamili wai." nirimu. ³² Kanu kinie ene eneno mindi nomuna andoli sipi tengā suku puku yambo naa mololi kolea ku leli tengā purungi.

³³ Nakolo pungí purungi kinie kanokolie yambo aisili Yesusi kinie yu lombili andolime

kinie kanoko imbi siringimunge koleamanga yamboma pali kimbu kongono teko lkisiku nomu kélona makaye teko puku ene nomuna wendo pungí koleana kumbi lelko puku nokoko angiliringi.³⁴ Yesusi nomu kélona ulsu ombo kanopa yambo paa aisili akuna ongo maku toko moloringi kanopalie ene kongi sipisipi tapu teli ye te naa mololi sipisipime mele* ku peko moloringine nimbe kanopalie ene kondo kolopa ungu aisili mane simbe terimu.

³⁵ Kanu kinie ,mane sipe molopili, ena pumbe terimumunge yu lombili andolime yu molorumuna ongo yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo, ena kamu pukumu kene³⁶ ya maku toko molemele yamboma “Puku kolea marenga langi topo toko lipangi.” ni.” niringi.

³⁷ Nakolo yuni ,yu lombili andolimendo, pundu topa nimbendo: “Enene eneno yamboma langi mare liku siei.” nirimu.

Enene yu walsikulie ningindu: “ ‘Kakopoi ye tene oli engaki kongono tepalie mele kalolimu limo kou monemane* olio langime topo topo lipulie yamboma siemili.’ ningu nikinuye?” niringi.

³⁸ ,Aku siku niringi pilipelie, yuni ene walripe pilipelie nimbendo: “Pillawa kaloli nambe pa nosikimiliye? Puku kanopai.” nirimu.

Puku koroko kanoko lenjiku yu molorumuna kelko ongolie ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie ,aku langi pokore mindi lemo.” niringi.

³⁹ Kanu kinie Yesusini nimbendo: “Yambo-mando “Era kondili niline maku toko manie

molangi.” niei.” nirimu kinie ⁴⁰ yamboma tokapu talo molo tokapu kise ningu maku toko moloringi.

⁴¹ Kanu kinie Yesusini pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie kanuma lipelie mulu koleana olando sipe kanopa „Pulu Yemo kinie, “Ange.” nimbe pillawa kalolime ambolopa pike lepa lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, „enene, yamboma „moke teko siringi.“ Oma talo kepe lipe moke tepa yamboma pali sirimula. ⁴² Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. ⁴³ Kanu kinie lombili andolimene pillawa kaloli kinie oma kinie kanumanga goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi. ⁴⁴ Langi noringi yema manjipe pape tausini mele.*

⁴⁵ „Yamboma langi sirimu noringi, kinie Yesusini yu lombili andoli yemando sumbi sipe nimbendo: “Maku toko molemele yamboma nane “Pangi.” niembo. Ene nona andoli sipine ola puku no nekendo, Besaida taono lemona, kumbi lelko pai.” nirimu. ⁴⁶ Kanu kinie yamboma mundupe kelepalie yu yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangine ola purumu. ⁴⁷ Kanu kinie ena pupe kolea kala torumu kinie sipimu nomu ai suku singine purumu, Yesusi yuyu ma „pangi, ne molorumu. ⁴⁸ Sipi kumbikundu mendo sipe poporomene torumumunge „yu lombili andoli yema sipine suku molkolie, sipimu nomu kélona mengo pungindu pereringi kanopalie ipulueli kolea muni naa lepili ene puringine yu nona ola

kimbu kongono tepa ombá ombalie ene sipine puku molangi yuni ene topa akilinjipe yu kumbi lepa pumbe orumu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Nakolo yu lombili andolimene pali yu nona ola kimbu kongono tepa orumu kanokolie niringimuni, paa pipili aili teko kolkolie “Kuru te okomaa!” ningu mini wale munduringi kinie Yesusini tamburembu enendo nimbendo: “Ene konopu tondolo pupili molayo. Na mindi okoro. Pipili naa kolai.” nirimu.

⁵¹⁻⁵² Kanu kinie yu sipine suku purumu kinie poporome topa kelerimu. Aku terimuna kanokolie paa mini wale munduringi. Yuni „ou tangoli, pillawa kalolime „moke, terimumunge pulumu naa pilku we konopu lou lelko moloringi. Yu kinie tondolo te perimuna pillawa kalolime kinie ulu tondolo te terimu mele mimi siku naa pilkulie ene konopu naa perimuna kanu tondolomone poporomemo topa kelerimu mele kepe naa pilkulie* poporomemo topa kelerimu kinie kanokolie ene paa mini wale munduringi.**

⁵³ „Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, nomu „Gallilli, nekendo pukulie nomu kélona kolea Geneserete lerimuna wendo ongolie sipimu ka teringi. ⁵⁴ Sipine manie oringi kinie akuna moloringi yambomane Yesusi tamburembu kanoko imbi sikulie ⁵⁵ akundu lerimu koleamanga pali lkisiku puku yu andorumu koleama pilkulie enenga kuru torumu yamboma liku taropola teko yu andorumuna mengo oringi. ⁵⁶ Yu andorumu koleamanga pali, kolea kangamanga kinie, kolea ailimenga kinie, kolea we-manga kinie, aku koleamanga yamboma maku

toko moloringi koleamanga kuru torumu yamboma mengo ongo nosikulie, “‘Nunge wale pakoli pundumu kepe ambolangi.’ ni.” ningu mawa teringi. Kanu kinie kuru torumu yambomane yunge wale pakolimu amboloringi yamboma pali kamu konde puringi.*

7

¹ „Walse, Parisi ye mare kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare kinie* ene Jerusalleme munduku kelko Yesusi molorumuna ongo maku toko moloringimene ²yu lombili andolimene* ki kalaro molopili ou kulumiye naa toko langi we ambolko noringi kinie kanokolie kanoko keri kanoringi. ³(„Sike kalaro naa molorumu nakolo, Parisi yema kinie we Juda yamboma kinie enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele pilku liku tengendo ou ki pali nona munduku kulumiye toko konjikulie langi pe noringi. We naa noringi. ⁴Makete koleana puku ulkendo ongolie ki ou kulumiye naa tokolie „maketena topo toko liringi, langime naa noringi. Anda kolepalimenga teringi ulu pulu lupe lupe aisili pilku liku teko moloringila. Kápoma kinie, mingime kinie, langi noringi poloma kinie, aku sipe melema taki taki we kulumiye toringi.)

⁵ „Juda yambomane aku siku teringi, ne Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, enene „Yesusi lombili andolimene aku siku ki kulumiye naa toko langi we noringi kanokolie, Yesusindu walsiku pilkulie ningindu: “Anda kolepalimene

“Teai.” niringi mele nunge lombili andolimene nambemuna naa pilku liku telemeye? Enenga kime kalaro molopili langi nolemele kanumu.” niringi.

⁶ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Ene ungu manema pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene topele mapele toli yema molemele! * Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane enendo nirimu mele papu nirimu. ‘Enene kinié telemeye mele yuni ou nimbe Pulu Yemonga, bokuna torumu molemo mele i sipe: ‘Pulu Yemone nimbendo:’

“Kanu yamboma enenga keremane na kapi ningu

‘Ye aili olandopamo.

Nu lipu ai silimolo.’ ningu
na imbi ambolko ola linjilimele nakolo
enenga konopuma kinie nanga konopumu kinie
teluna naa pulimo. lupe lupe pelemo.

⁷ Enene ‘Nanga imbi
ambolopo ola linjemili.’ ningu
na we popo toko kapi nilimele.
Mana yambomane mane silimele unguma mindi
mane sikulie

‘I ungu manema Pulu Yemone
“Teai.” nilimo ungu manema.’
ningu pilku liku telemeye,
akumunge na popo tonge kinie
uluri naa temba.”*

nirimu kanumu. ⁸ Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu manema munduku kelkolie anda kolepalimene “Teai.” niringi mele mindi ambolko molemele.” ,nimbe Yesusini, nirimu.

⁹ ,Yesusini, ungu mare pea enendo nimbendo: “Enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele pilku liku tengendo Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu manema bulu silimele mele papu telemel-eye? ¹⁰ Akumunge Mosisini nimbendo: “Aminieli lanielinge unguma pilku liku, liku ai siku teai.”*

“Yambo tene yunge anumundu molo lapando ungu te nimbe kenjipe iri tomu liemo kanu yambomo toko konjengi.”**

nirimu kanumu. ¹¹ Nakolo ene yemane ningindu: “Ye tene yunge anumu lapatolondo nimbendo: “Nane elte mele mare lipu taponjipu silkema koronga ‘Pulu Yemo simbu.’ nimbu panjirindu kanumunge elte manda naa lipu taponjipu simbu.” nimbeline ¹² yunge anumu lapatolo naa lipe taponjimbe kinie papu.” ningu mane silimele. ¹³ Aku siku mane silimele ungumuni ‘Anda kolepalimene mane siringi ulu puluma olandopa.’ ningu ‘Pulu Yemone nirimu ungumu uluri molo. Manie pupili.’ nilimele. Enene ulu lupe lupe aisili aku siku teko molemele.” nirimu.

¹⁴ Aku nimbeline Yesusini maku toko moloringi yambomando “Na moliona wai.” nimbeline enendo nimbendo: “Nane ,aku nikirumunge* ungu te, nimbú tekero ungumu enene pali komu tenjiku ungumunge pulumu pilku konjeyo.

15 Yambomanga kagine ulsukundu lepalie kerena pupe olona suku pulimo meltene „Pulu Yemo manda popo tonge aulkemo pipi silimo, kalaro te manda naa monjilimo. Yambomanga konopuna sukundu pepalie wendo olemo ulumane mindi yamboma kalaro monjilimo. **16** (Yambo komu peo lemba yamboma i ungumu mimi siku piliengi!” nirimu.)*

17 Kanuna maku toko moloringi yamboma Yesusini mundupe kelepa ulkena suku purumu kinie yu lombili andolimene yu walsiku pilkulie ningindu: “Aku ungu ikumunge pulumu nambolkanje? Ningu para sieni.” niringi kinie

18-19 Yesusini enendo nimbendo: “Kinié kepe naa pilkimiliye? Yambo tengā kagine ulsu lepalie sukundu pulimo melte yunge konopuna naa pupe, olona suku pupe ulsu om̄ba le muruna kamu pulimomonga yu kalaro manda naa monjilimo mele naa pilkimiliye?” nirimu. (Yesusini aku sipe nirimumunge “Langimene pali yamboma kalaro te naa monjilimo.” nimbendo nirimu.)*

20-21 „Kerena sukundu pulimo melemane aku sipe uluri naa telemo.” nimbeline, yuni kelepa nimbendo: “Yambo tengā konopuna sukundu pepalie wendo olemo kanu melemane yambo te „Pulu Yemo popo tomba aulkemo pipi silimo, kalaro te monjilimo. Ulu pulu kerime ou konopumuni pilkulie „pe kamu telemelemonga, “Konopuna pepalie wendo olemo melemane kalaro monjilimo. „We naa telemele..” nikiru..” Kanu melema i sipe:
konopumuni ulu kerime pilimele;

wa ulu kerinele lupe lupema andoko telemele;
 wa nolemele; yamboma toko konjilimele;
 ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo
 lupema kinie ulu kerinele telemele;
 22 yambomanga mele nosilimelema ‘Na liembo.’
 nilimele;
 ulu pulu keri lupe lupema telemele; kolo
 tolemele;
 yambomane kanokolie pipili kolemele uluma
 pipili naa kolko sumbi siku telemene,
 yambo lupema molemele mele kepe enenga
 melema yama mengo ‘Yu malo.’ konopu lemele;
 ‘Yamboma pipili kolko molko kenjengi!’ ningu
 ungu bulkundu ninjilimele;
 ‘Na imbi ola molemo. Na pilipe konginjili
 olandopa pelemo. Yambo lupema tondolo te naa
 pelemo.’ ningu kara pulimele;
 kekelepa toli uluma telemele;
 ulu pulu akuma pilku telemele.* 23 Aku ulu
 pulu kerime pali yambomanga konopuna
 sukundu pepa wendo olemomane yamboma
 ‘Pulu Yemonga kumbikerena pungí aulkemo
 pipi silimo,’ kalaro monjilimo. ‘Ulsu lepa olona
 pulimo melemane uluri naa telemo.’ nirimu.

24 Kanu kinie Yesusi molorumu kolea
 ‘Geneserete,* mundupe kelepa Juda yamboma
 moloringi kolea Gallilli disiriki ulsukundu,
 kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu
 koleana sukundu purumu. Akuna purumu
 kinie yu ‘Yamboma na naa kanangi.’ nimbe
 ulke tengah sukundu pupe molorumu nakolo
 yu ombo molorumu mele yamboma piliringi.
 25-26 Yesusi yu ombo molorumu akumu pilipelie

ambo te yu molorumuna sumbi sipe omba yunge kumbikerena manie molopa tamalu perimu. Kanu ambomo yu ‚Pulu Yemonga, Juda yambomanga talapena ulsukundu ambo te, kolea Siria poropinji sukundu kolea Ponisia disiriki yunge pulu koleamo. Ambomonga lemenunge konopuna kuru te molopa ambolorumuna Yesusi molorumuna omba manie molopa tamalu pepa yundu mawa tepalie nimbendo: “Nanga ambolamo kuru te konopuna sukundu molemo kene yu ‚kondo kolko, kurumu toko makoroi.” nirimu.

²⁷ Ambomo yu ambo lupe, Juda ambo te molo, nimbe kanopalie, Yesusini ambomondo ‚ungu iku te topalie, nimbendo: “Ambolangoma langi ou nangi olo tepili. Enenga langime lipu owama simulú kinie kapola naa temba.” nirimu.*

²⁸ Ambomone yundu nimbendo: “Ailimu,* sike nikinu nakolo owamane kepe ambolangomanga langi pundu manie pulimoma liku nolemele kanumu.” nirimu.

²⁹ Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Ambomo, nu aku siku nikinumu papu nikinu. Aku siku nikinumunge kuru kanumu nunge ambolamonga konopuna sukundu molopa omba wendo pumu kene nu ‚konopu wayongo siliku, pui.” nirimu. ³⁰ Yesusini aku sipe nirimu pilipelie, ambomo kelepaulkendo pupe kanorumu kinie lemenu konopuna kuru te naa molopili uru peli polona ola we molorumu kanorumu.

³¹ Yesusi kolea aili Taya mundupe kelepa kolea aili Saidono sukundu omba pupe, ‘Kolea Aili

Rureponga Talo' niringi koleana sukundu omba pupe, nomu Gallilli kélona ‚sukundu, orumu.

³² Akuna moloringi yambomane yu molorumuna ye komu sipe ungu sumbi sipe naa nirimu ye te mengo ongo “Yu konde pupili, nunge kimuni amboloi.” ningu tondolo munduku mawa teringi.

³³ Kanu kinie yambo kakapu teko moloringime mundupe kelepa “Oltolo molambili.” nimbe kanu yemo tengah memba pupelie nirimumuni, komutolonga ki sundu suku mundupe, lkambe topa yemonga alimbelumu kimuni ambolopalie, ³⁴ mulúna olando sipe kanopa, tondolo mundupe múlu lipe, Juda yambomanga ungu lepa yemondo nimbendo: “Epata!” nirimu. (Kanu ungumunge pulumu “Komumuni pilí!” nirimu.) ³⁵ Aku nirimu kinie tamburembu yemo komu peo lepa yu ungu kapola pilipe, alimbelumu takele terimu kanumu pe nimbe umbu alimbelu angilirimu kinie yu ungu sumbi sipe nirimu.

³⁶ Kanu kinie Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: “Nane i ulu tekero mele anju yambo telurindu kepe paa naa ningu siei!” nirimu. Nakolo yu “Molo.” nimbe karaye terimu mele ta ningu anju yamboma yuni terimu mele temane toko siliku mindi andoringi. ³⁷ „Yu terimu mele kanoringi yamboma kinie, anju temane toko siringi piliringi yamboma kinie, ene paa mini wale munduku suru ningulie ningindu: “Apa! Yu telemo uluma peangama mindi telemo. “Komu silimoma ungu pilku, ungu naa nilimelema ungu ningu, teai.” nilimo kinie

kepe unguma pilku unguma ningu telemele.” niringi.

8

¹ Walse Yesusi molorumuna yambo aisili altoko ongo liku maku toko moloringi. Moloringi koleana nonge langi te naa lerimuna Yesusini yu lombili andolimendo* “Na moliona wai,” nimbelie enendo nimbendo: ² “I yambo maku toko molemelema na kondo tekemo. Wale yepoko na kinie molongi, pe kinié ga nonge te naa lemo. ³ Mare aulke suluna oringimunge nane “Ene engele tepa pepili ulkendo pai.” nilkenje ene aulkena kimbu ki pange mange tepa, topa ne munde ya munde telka.” nirimu.

⁴ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolimene yundu pundu toko ningindu: “Sike nikinu nakolo, i kolea ku leline molemolo. I yamboma manda nonge mele pillawa kaloli tena lembana lipu simulúye?” niringi.

⁵ Yesusini enendo “Pillawa kaloli nambe pa nosikimiliye?” nimbe walsirimu kinie enene “Yepoko pakara nosikimulu.” niringi.

⁶ Kanu kinie yuni maku toko moloringi yambo-mando “Manie molai.” nimbelie, pillawa kaloli yepoko pakara lipe „Pulu Yemo kinie,“ “Ange.” nimbe, akuma pike lepa yu lombili andolimendo “Yamboma moke teko siei.” nimbe ene sirimu. Nirimu kanu mele teringi. ⁷ Ene oma kaloli kanga pokore kepe nosiringila, akuma lipe „Pulu Yemo kinie,“ “Angela.” nimbelie yu lombili andolimendo “Ime yamboma moke teko siei.” nirimu.

⁸ Yamboma „langime“ noringi kinie olo terimu. Pe langi kakena lerimuma lombili andolimene liku wale basiketemanga lakiliringi, wale aili yepoko pakara peke lerimu. ⁹ Ye po tausinini aku langime noringi.

Kanu kinie Yesusini maku toko moloringi yambomando “Ulkendo pai.” nimbeline nirimumuni, ¹⁰ yu lombili andolime kinie yu kinie ene nona andoli sipine suku puku, „nomuna nekendo, kolea Dallamanuta* purungi.

¹¹ Akuna purungi kinie Parisi yema* Yesusi molorumuna ongo, ‘Yuni nambe tembanje? Kanamili.’ ningu yu manda manjiku** mawa tekolie ningindu: “Ungu Mane Silimu, ‘Nu sike Pulu Yemone ‘Kongono tenjeni.’ nimbe ya mana lipe mundurumunje kanamili.’ ningu mulu koleana molemo „Pulu, Yemone mindi manda ulu „tondolo, telemo mele te tei.” niringi.***

¹² „Aku siku walsiringi kinie pilipe keri pilipelite Yesusi, yunge konopuna paa umbuni terimuna múlu aili tepa lipelite nimbendo: “Kinié mana molemele yambomane “Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei.” ningu na nambemuna mawa telemeleye? „Na molio mele nambemuna “Sike.” we naa ningu tondolo munduku pilimeleye? „Na nene ene sike nimbu sikiru: „Na Pulu Yemo kinie tapu topo kongono telembole mele, lipe ora simbe kanonge ulu tondolo te, kinié mana molemele yamboma kinie wendo naa ombá.” nirimu. ¹³ Aku sipe nimbeline nirimumuni, ene mundupe kelepa sipine suku kelepa pupelite nomuna nekendo purumu.

14 „Kanu kinie ene nomuna nekendo pungindu Yesusi lombili andoli yema, pillawa kaloli komu siku naa mengo puringi. Pillawa kaloli telu mindi sipine suku lerimu, te pea molo. **15** Kanu kinie Yesusini enendo lepi lepi topa „ungu iku topalie, nimbendo: “Paa mimi siku kanai! Parisi yema kinie „ye nomi kingi, Erote yunge yema kinie enene pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei!” nirimu.

16 Aku sipe nirimu kinie pilkulie yu lombili andoli yemane eneno kerepali ningulie ningindu: “Olio pillawa kaloli „nomolo, mare naa lipu membo omulumunge aku sipe nikimunje.” niringi.

17 Aku siku niringi mele pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Enene “Pillawa kaloli naa memulu.” ningu nambemuna kerepali nikimiliye? Ene kinié kepe naa kanoko, mimi siku naa pilkimiliye? Na tondolo te perimuna pillawa kalolime kinie ulu tondolo te terindu mele ene naa piliringiye? Ene konopu naa pepili molemelemonga nane nikiru mele ungu pulumu naa pilkimiliye?* **18-19** Ene mongo angilimo nakolo melema naa kanokomeleye? Komu angilimo nakolo unguma naa pilkimiliye? Pillawa kaloli te pakara lipu pike lepo ye pape tausini moke tepo sirindu kanumu ene komu sikimiliye? „Nongo pora siringi kinie, langi kakena lerimuma liku wale basikete nambepa toko peke siringiye?”* nirimu kinie

„yu lombili andolimene, yundu pundu toko “Engaki rurepo.” niringi.

²⁰ Yuni enendo kelepa nimbendo: „Pe pillawa kaloli yepoko pakara lipu pike lepo „yambo, po tausini moke tepo sirindu kinie „nongo pora siringi kinie, wale basikete aili nambe laangi kakena lerimuna toko peke siringiye?” nimbe walsirimu kinie

enene yundu pundu toko “Yepoko pakara.” nirangi.

²¹ Yuni enendo „kelepa, nimbendo: “Enene kinié kepe mimi siku naa pilkimiliye?”* nirimu.

²² Yesusi kinie, yu lombili andolime kinie, ene Besaida taonona puringi kinie mongo keri lerimu ye te Yesusi molorumuna mengo ongo mawa tekolie ningindu: “Nuni i yemo kini amboloi.” nirangi.

²³ Aku nirangi kinie Yesusini mongo keri lerimu yemo ki ambolopa taono ulsukundu memba pupelie yunge mongotolonga lkambe topa kanjipe kimuni ambolopalie nimbendo: “Nu kinié melte kanokono molo moloye?” nirimu kinie

²⁴ yemone olando sipe kanopalie nimbendo: “Na kinié yambo mare, ene unju melema ongo pukumili kanokoro.” nirimu.

²⁵ Yesusini yunge mongotolonga kelepa ambolorumu kinie yemo yu mongo makilipe melema pali mongotolone sumbi sipe kanorumu.

²⁶ Yesusini yemondo “Ulkendo pui.” nimbeline nimbendo: “Nu kelko ulkendo punindu ne kolea „molopo wendo ombulu, akuna „kelko yando, naa pui.” nirimu.*

²⁷ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie puku kolea aili Sisaria Pillipai nondopa lerimu kolea kangamanga pungí puringi. Akuna pungí

puringi kinie Yesusini yu lombili andolimendo walsipelie nimbendo: “Yambomane na imbi lelko nae nilimeleye?” nirimu.

²⁸ Enene yuntu ningindu: “Marene “Nu No Linjili Jono ,kolorumu kinié kelepa lomboropa ola molemo.” ningu pilku, marene “Nu ,Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illainja kelepa ombo molemo.” ningu pilku, marene “Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te ,ou kolorumu kinié lomboropa ola molemo.” ningu pilimele.” niringi.*

²⁹ Aku niringi pilipelie Yesusini enendo wal-sipe pilipelie nimbendo: “,We yambomane aku siku nilimele, nakolo ene eneno na nae nilimeleye?” nirimu.

Pitane pundu topa nimbendo: “Nu Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.” nirimu.

³⁰ „Pitane aku nirimu pilipelie, Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: “Na molio mele ,Pitane kinié nikimumu, enene anju yambo telurindu kepe ,isili ou, paa naa ningu siei!” nirimu.*

³¹ Kanu kinie Yesusi yu lombili andolimene yuntu ,“Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu.” ningu, ningu para siringi kinie pilipelie, yuni yu kinie wendo ombá mele pulu monjipe* ene mane sipelie nimbendo: “Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo mindili aisili nombá. Juda yamboma nokolemele tapu

yema kinie, Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,** enene ,ningindu: “Yu Pulu Yemone naa lipe mundurumu. Yu Pulu Yemonga Malo naa molemo.” ningu, yu liku bulu siku yu toko konjingí. Yu toko konjingí kolomba kinie wale talo ombe pumbe kinie yepoko sipemonga yu lomboropa ola molomba.” nirimu.

³² Yesusi yu kinie wendo ombá mele aku sipe sumbi sipe nimbe para sirimu kinie pilipelie Pitane yu anju lipe memba pupelie ,Yesusi yuni “Na toko konjingí.” nirimumunge, yu pulu monjipe iri torumu. ³³ Nakolo ,yuni kurumanga nomi Setenene* ungu umbu tonjirimu mele pilipelie nirimuna pilipelie ,Yesusini topele topa yu lombili andolime kanopalie Pita iri topalie yundu nimbendo: “Setene, nu anju pa! Nu Pulu Yemone konopu lemo mele naa leno. Yambo-mane konopu lemele mele mindi leno kene anju pui!” nirimu.

³⁴ Kanu kinie yambo akuna liku maku toko moloringime pali kinie yu lombili andolime pea “Na moliona wai.” nimbeline enendo nimbendo: “Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbeline yuni yunge konopumuni pilimo melemanga ‘Topo manie mundembo.’ nimbe yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ nimbeline na lombili opili. We naa opili. ³⁵ Yambo tene yunge mana molopa naa kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie

yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe. Nakolo yambo te na konopu monjipe nanga yambomo molopa, 'Yamboma temane peangamo piliengi!' nimbe ene nimbe sipe molomba kinie yu kolopalie yu konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu sike kanopa limbe.³⁶ „Akumu nambemuna nikiruye?“ Yambo tene mana melema pali yuyu lipe nosipelie yu mini pali Pulu Yemo naa molomba koleana pupe mindili nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu yambomo nambe tepa lipe taponjilkenje? Lipe naa taponjilkemo.³⁷ Yambo tene 'Na mini pali konde molopo konjipu mindi pambo.' nimbeline yu nambolka meltene mini pali konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu topo topa lilkeye? Meltene manda topo topa naa limbe.

³⁸ "Nanga yambo mare ulu pulu keri teko Pulu Yemo munduku kelko mele lupema imbi ambolko ola linjiku molemele yamboma kinie molkolie pipili kolko ningindu: "Olio Yesusinge unguma pilipu lipu, yu lombili andopo molemolo mele we yambomane naa piliengi!" ningulie na kiyongo ningu lombili andolemele yamboma, ene kinie ulu te pe wendo ombá mele nimbu siembo: Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo* pe Lapanga tondolo pa telimu kinie ,mulu koleana, angello kake telime kinie ,manie, ombá temba kinie, kanu we yamboma molongena yunge yamboma mona molongendo we yamboma molongena kanokolie, yu ou naa opili 'Olio yunge yamboma molemolo mele we yambomane naa piliengi!' ningu pipili kolko lopi teko molonge yamboma yuni lipe wekendo kanopa, "Na

moliona naa wai!” nimbéla.” nirimu.

9

¹ Yesusi yuni enendo ungu te pea nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene ya angilikimilimenga mare ou kolou naa kolangi Pulu Yemo ye nomi kingimu omba,* enge nimbe molopa, melema kinie yamboma kinie pali nokomba ombá kanonge.” nirimu.**

² Yesusini ,yu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme Jemisi keme Jono keme ene lipe memba pupe mulú** paa olandopa polorumu tengə ola purumu. ‘Olio oliolio mindi molamili.’ nimbe ene akuna lipe memba purumu. Akuna puringi kinie ene kanoko molangi yunge kangimu alowa tepa, ³ yu pakorumu mulu wambalema ena tondolo topa mongo paa takele telemo mele aku sipe paa kake terimu. Ya mana yambo tene wale pakoli te sopone kulumiye topa kake tenjimbe mele kapola molo. ‘Yunge mulu wambalema kake terimu mele paa olandopa.」 ⁴ Yu aku sipe molopili, „Juda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo,, Illainja kinie Mosisitolo ongolo Yesusi kinie ungu ningulu mona angiliringili kanoringi.

⁵ Kanu kinie Pitane Yesusindu nimbendo: “Rapai,* olio ya molopamolo peanga lepamo. Olione ulke takaye yepoko takonjemili. Te nunge, te Mosisinge, te Illainjanga takonjemili.” nirimu. ⁶ (Nakolo aku nirimumu ene pipilini paa koloringine yuni nimbé mele naa pilipe ungu te walu nirimu.)

⁷ Kanu kinie kupe te omba ene aki torumu kinie kupena suku ungu te wendo ombalie nimbendo: “I yemo nanga konopu monjilio Malomo. Yuni ungu nimbéma pilku liengi.” nirimu. ⁸ Pe walsikale, ene mongo male male tekó kanokolie yetolo altoko naa kanoringi. Yesusi yu mindi ene kinie molorumu kanoringi.

⁹ Mulu polarumumunge manie onge oringi kinie Yesusini ene mane sipelie nimbendo: “Enene kinié kanongi mele isili ou yambo teluri kepe ningu naa siengi. Pe mindi, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* kolopalie altopa lomboropa ola molomba kinie temanemo toko anju siengi. Ou molo!” nirimu. ¹⁰ Aku nirimu kinie ene yunge ungumu pilku liku ou anju naa niringi nakolo “yu “kolopolie altopo lomboropo ola molombo.” nikimu ungu kanumunge pulumu nambolka ulurindu nikimunje?” ningu ene eneno kerepali niringi.

¹¹ Kanu kinie yu lombili andolimene „yu sike molorumu mele ningu kanokolie, yundu walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemone ‘olio nokopa konjipe lipe taponjimbe.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu liemo, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane “Illainja „kelepa, kumbi lepa ombá. „Ye nomi Kirasimu pe akilipe ombá.,” nilimele akumu nambemuna nilimeleye? „Illainja kelepa naa opili nu koronga orunu moleno kanumu.” niringi.

¹² Yesusini pundu topa nimbendo: ““Illainja „kelepa, kumbi lepa ombalie melema pali tepa mimi temba.” nilimele kanumu sike nilimele.

Aku liemo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kanoko keri kanoko mindili liku singí mele „Pulu Yemonga, bokuna nambemuna imbi toringi molemoye? ¹³ Nakolo „akumunge ungu te pea nimbu sikiru..“ Pilieme! Illainja koronga orumu. Yu orumu kinie „kanu yemane yu kanoko imbi naa siku, ‘yu we yere.’ konopu lelkolie ‘yu kinie temolo.’ ningu piliringi uluma pali teringi.* Yu kinie aku siku tengé mele ou bokuna imbi toringi molemola.” nirimu.

¹⁴ „Yesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene yu lombili andoli ye wema moloringine yando ongo, yambo paa aisili akuna kakapu teko maku toko moloringi kanoringi. Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yemane* Yesusi lombili andoli ye wema kinie ungu ningu, ungu mare walsiku pilku moloringi kanoringila. ¹⁵ Yesusi orumu kinie kanokolie kanu maku toko moloringi yamboma suru aili teko ningu yu orumuna lkisiku ongo yundu “Ailimu,, nu okonoye?” nirangi.

¹⁶ Kanu kinie yuni enendo “Enene ungu nambolka ungumu kerepali nikimiliye?” nimbe wal-sirimu kinie

¹⁷ kanu maku toko moloringi yambomanga ye tene pundu topa yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, nanga kangomo, kuru te yunge konopuna molemomonga ungu manda naa nilimona nu molonu „konopu lepolie, membo ondu. ¹⁸ Kurumuni kangomo wale marenga ambolopalie yu topa manie mundulimo kinie yu kuru kopalli topa, apapu memba, ungú

kinirokó lipe telemo. Nu lombili andolimendo aku temanemo topo sipu enene kanu kurumu ‘Makorangi.’ nimbu mawa tendu nakolo ene manda naa tengi.” nirimu.

¹⁹ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yamboma ,iri topalie, nimbendo: “Kinié molemele yamboma ene ,‘Pulu Yemone uluma sike manda temba.’ ningu, tondolo munduku naa pilku molemele yamboma, na ene kinie molopo, wale nambe tepo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingíye? ,Na ene kinie siye tekemo.,” nimbeline

“Na moliona kangomo mengo wai.” nirimu kinie

²⁰ kangomo yu molorumuna mengo oringi. Mengo oringi kinie ,kangomonga konopuna molorumu, kurumuni Yesusi kanopalie kangomo topa manie mundurumu kinie kangomo kimbu kime peue mundupe apapu merimu.

²¹ Aku terimu kinie kanopalie Yesusini kangomonga lapa walsipelie nimbendo: “Kangomo i kurumu tewale pulu monjirimuye?” nirimu.

Lapane nimbendo: “Yu kokele anumuni merimu kinie aku sipe terimu. ²² Wale aisili yu kopalli topa tepena topa mundupe, nona topa mundupe telemo kene nuni manda liku taponjinu liemo olio kondo kolko liku taponji.” nirimu.

²³ Yesusini nimbendo: “Nuni nambemuna ‘Manda liku taponjini molo moloye?’ nikinuye? ‘Nane nu manda lipe taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilinu liemo* uluma pali sike wendo ombá.” nirimu.

²⁴ Jesusini aku nirimu kinie pilipelie kangoonga lapane tondolo ru nimbeline nimbendo: “Nane ‘sike nuni liku taponjini.’ nimbu pilkiru nakolo ‘Sike.’ nimbu pilkiru ungumu tondolo mundupu ambolombo mele manda naa tekemo kene ‘Sike.’ nimbu pilkiru mele ‘tondolo pupili.’ ningu liku taponjeni.” nirimu.

²⁵ „Kanu kinie, yamboma lkisiku sukundu sukundu kanonge onge oringi kanopalie Yesusini kurumu iri topalie nimbendo: “Kere pipi siku, komu pipi siku teleno kurumu, kangoonga konopuna ongo wendo puku, altoko paa naa ongo molani. Kamu pui!” nirimu kinie ²⁶ kurumuni kangomo tondolo topa manie mundurumu kinie yu kimbu kime peue mundurumu kinie kurumu kalle nimbe yunge konopuna wendo orumu. Kanu kinie kangomo yu kolopa lerimu none terimu kanokolie yambo aisilini “Yu kolomu.” niringi. ²⁷ Nakolo Yesusini yunge kimu ambolopalie yu ola lirimu kinie ola angilirimu.

²⁸ „Kanu kinie Yesusini kurumu topa makoropa pora sipelie, ulkena sukundu „yu lombili andolime kinie, purumu kinie lombili andolime enene Yesusi pea eneno molkolie yu walsiku pilkulie ningindu: “Kuru akumu olione nambe-muna manda naa makoromuluye?” niringi kinie

²⁹ Yesusini pundu topa nimbendo: “I ulumu mele temolondo Pulu Yemo kinie ungu nimbu mawa temolomone mindi manda temolo. We manda naa temolomo.” nirimu.

³⁰⁻³¹ „Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene aku koleamo munduku kelko „yamboma

moloringi koleama naa puku, kolea Gallilli disiriki sumbi siku ongo pungí puringi. Akuna pungí puringi kinie yu lombili andolime ungu mane silipe purumuna ‘Na lombili andolime ungu mane sikiru mele we yambomane naa pilieni kene olio we yambomane naa kanangi, pea naa pamili.’ nimbe yu kinie yu lombili andolime kinie eneno kiyongo ningu puringi. ‘Yu kinie pe wendo ombá mele, yuni ene ungu mane silipe purumu mele i sipe:

“Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo ka sikulie ‘yu tonge, yema anju singí kinie* enene yu toko konjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga yu lomboropa ola molomba.” nirimu.

³² Nakolo yuni nirimu ungumu pilku sundukulie ‘I ungumunge pulumu nambolkarenje, naa pilkimulu.’ niringi nakolo “Nambolka ningu ninkinuye?” ningu walsiku pilingindu pipili kolko naa walsiringi.

³³ ‘Ongolie, kamu Kapeniamē taonona suku oringi.

Molonge ulkena suku puku moloringi kinie Yesusini yu lombili andolime walsipe pilipelie nimbendo: “Ene aulkena ungu nambolkarenga kerepali niliku ongiye?” nirimu. ³⁴ Nakolo enene ‘Olianga ye nae paa olandopa molemoye?’ ningu kerepali ningu keru kuru liringine Yesusindu ene niringi mele ningu para singimunge pipili kolkolie molko duma liringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusi yu manie molopalie yu lombili andoli rurepondo “Na moliona wai.” nimbeline nimbendo: “Yambo tene ‘Yambomanga ailimu molambo.’ nimbeline yu we yambomo

molopa yambomanga kendemandemo molopili.” nirimu.* ³⁶ Aku nimbeline ambolango kanga te lipe „yu lombili andolime, angiliringine monjipelie nirimumuni, aku ambolangomo yuni kanguupe enendo nimbendo: ³⁷ “Yambo tene ‘Na Ailimunge yambomo molio.’ nimbe* i ambolangomo mele lipe taponjimbe kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela. Na lipe taponjimbe yambomone na manjipe naa lipe taponjimbe. Ambolangomo lipe taponjimbemonga kanu yambomo yuni na lipe mundurumu yemo lipe taponjimbela.” nirimu.**

³⁸ „Yesusi lombili andoli ye, Jonone Yesusindu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, olio kanomulu, ye tene nunge imbimu lepa* kuru mare yambomanga konopuna molongime “Ongo wendo pai!” nimbe topa makoropa molomu kanomulu. Kanopolie yu olio pea tapu topo naa molemolo kene yundu “Nu aku siku naa tei!” nímulu.” nirimu.

³⁹ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu „kanu yemone terimu ulumundu, nimbendo: “Yambo tene nanga imbi lepa ulu tondolo te tepalie yuni kelepa nondopa nando ungu te manda nimbe naa kenjimbe kene enene yundu “Molo!” naa niengi. ⁴⁰ Yambo te olio kinie opa toumu naa molemomo olionga opa lkerayemo molemo kanumu.” ,nirimu.]

⁴¹ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene no waka lemba kinie yambo tene ‘Ene Kirasinge yamboma molemele kene no te nangi kolopo siembo.’ nimbe ene te kolopa simu liemo, Kirasinge kongono tenjingí yamboma yuni mele

kalomba kinie kanu yambomo kepe komu naa sipe yu konopu lipe mundupe mele kalombala.” nirimu.

42 “Yambo tene i ambolangomonga „mele yambo, te na ‘Sike’ nimbe tondolo mundupe pilimo ambolangomo* ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi tombamonga kanu ambolangomo tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepa bulu simu liemo „ambolangomo ou kondi naa topili, yu kou paa aili te** moko toko nomine lenjiku ‘Yu kamu kolopupili.’ ningu paka toko nomuna paa maniekondo mundulimelkanje paa papu.*** Aku siku toko mundulimelka kinie yu kolopalie pe yu Pulu Yemonga ambolango tendo ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi manda naa tolka. Nakolo yu aku siku nomuna naa mundulimelka kinie yu yamboma kondi tombamonga Pulu Yemone yu mongo aili silke kene enene yu nomuna papu paka toko mundulimelka.

43-44 “Nunge kitolone ulu pulu keri te temu liemo aku kitolo karu lelko ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana* kitolo naa angilipili puni kinie peangamo. Nunge ki talo we angilipili nu tepe kolea,

(‘akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambo-manga korowama kolou naa kolopa nolipe mindi pulimo,

tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea’)** akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

45-46 “Molo nunge kimbutolone ulu pulu keri te temu liemo aku kimbutolo karu lelko ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana

kimbutolo naa angilipili puni kinie peangamo.
 Nunge kimbu talo we angilipili nu tepe kolea,
 ('akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambomanga korowama kolou naa kolopa nolipe mindi pulimo,
 tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea')
 akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

47-48 "Molo nunge mongotolone melte kanokolie konopuni 'liembo.' ningu pilku ulu pulu keri te tenu liemo aku mongotolo akuku ele teani. Nu Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* mongotolo naa angilipili puni kinie peangamo. Mongo talo we angilipili nu tepe kolea,
 'akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambomanga korowama kolou naa kolopa nolipe mindi pulimo,

tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea'**
 akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

49 "Yambomane Pulu Yemo popo toko kalemele melema singíndu 'Pulu Yemone kanopalie 'Langi kake telime.' nimbe kanopili.' ningu api kusa mundukulie silimele* aku siku mele yamboma molongena tepemo, api kusa mele, yamboma kinie pali wendo ombá.** **50** Api kusa yu mele peangamo nakolo yu songo naa temba kinie 'Yu kelepa songo tepili.' ningu ulu te manda telemel-eye?* 'Api kusa langimenga mundulimele kinie songo telemo aku siku, ene api kusa mele molko yamboma kinie anju yando konopu teluna pupili taka lelko molangi." ** nirimu.

10

¹ Kanu kinie Yesusi molorumu koleamo mundupe kelepa kolea Judia disiriki pupe no Jodane lumbilipe nekendo purumu. Kanu kinie altoko yambo aisili yu molorumuna ongo maku toringi kinie alielu aku teringi kinie yuni yamboma ungu mane sirimu mele maku toringime altopa mane sirimula.

² Parisi ye mare* yu molorumuna ongo ‘Yu nambolka nimbénje? Nimbe kenjimbenje manda manjipu piliemili.’ ningu** yu walsiku pilkulie ningindu: “Ye tene yu yuyu pilipelie yunge ambomo “Kamu pui.” nimbé kinie kapola temba molo aku temba kinie ungu mane te pulue tombaye?” niringi.

³ Yuni anju pundu topa nimbendo: “Mosisini aku ulumundu ungu mane sipe nambolka nirimuye?” nirimu.

⁴ Enene ningindu: “Mosisini nimbendo: ‘Ye tene yunge ambomondo ‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando ambomo “Kamu pui.” nimbé mele pepá tengä topa ambomo sipelie yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.”* nirimu.” niringi.

⁵ Jesusini nimbendo: “Mosisini sike aku sipe bokuna torumu nakolo ene kara puku Pulu Yemone ambo yetolo kapola kapola molongele mele ungu mane sirimumu liku su siringi naa piliringine yuni “Aku teangi.” nirimu. ⁶ Nakolo ou pulu pulu Pulu Yemone melema tepalie yuni yambo tembando yemo kinie ambomo kinie terimu.

⁷ ‘Aku sipe terimumunge ye tene ambo te lipelie yunge anumu lapatolo mundupe kelepa yunge ambomo kinie eltelte teluna tapu toko peko,

⁸ kangi telumu mele „molkolo

eltenga konopu teluna pupili, molongele.’*

Ye te ambo te limo kinie kangi telumu mele molembelena elte altoko talo mele naa molembele, elte yambo telumu mele molembele.

⁹ Yambo telumu molembele kene Pulu Yemone ambo ye talo ‘Telumu molangili.’ nilimo ambo yetolo yambo tene liku lupe lupe naa mundengi. Aku tengi liemo kapola naa temba.” nirimu.

¹⁰ Altoko ulkena suku puku moloringi kinie yu lombili andolimene Yesusi yundu aku ungu-munge pulumu walsiku piliringi kinie ¹¹ yuni enendo pundu topa nimbendo: “Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa “kamu pui.” nimbelie kelepa ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele tepa, ou limo ambomo tepa kenjilimo. ¹² Molo ambo te yunge ou pulimo yemo mundupe kelepa wendo pupe ye te pulimo kinie aku ambomone wa ulu kerinele telemola.” nirimu.

¹³ Kanu kinie yambomane enenga ambolan-goma ‘Yesusi yunge kimuni ambolopili.’ ningyu yu molorumuna mengo oringi. Nakolo yu lombili andolimene iri toko „Naa mengo wai!”, niringi.

¹⁴ „Molo.” niringi kinie, kanopalie Yesusini konopu keri panjipe „yu lombili andolime, enendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape akumu* i ambolangoma mele molemele yamboma enenga

yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangí pipi siku "Molo." naa niei!" nirimu.¹⁵ "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ambolangomane* 'Pulu Yemo olionga ye nomi kingimu molopili.' ningu molemele mele aku siku naa nilimele yamboma yunge koleana suku paa naa pungí, molo." nirimu.* ¹⁶ Aku nimbeline yuni ambolangoma kangulupe yunge kimuni ene telu telu nimbe pengena ambolopa ene tepea konjimbendo "Pulu Yemone "Ene molko konjengi." niplili." nirimu.

¹⁷ Kanu kinie Yesusi ola angilipe kolea marenga pumbe purumu kinie ye te yu pumbe purumuna lkisipe ombe yunge kumbikerena koporongo langopa yundu walsipe pilipelie nimbendo: "Ungu Mane Sili peangamo, na nambolka uluri tembo kinie naconde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?"* nirimu.

¹⁸ Yesusini yundu nimbendo: "Nuni na nambe-muna "Peangamo" nikinuye? Yambo peanga te molo. Pulu Yemo mindi peangamo." nirimu.*

¹⁹ Aku nimbeline yemone walsirimumunge pundu topa nimbendo: "Nu 'Pulu Yemonga, ungu manema 'Mosisini yando nimbe sirimuma, pilino. Yuni nimbendo:
 "Yambo toko naa konjengi." nimbe,
 "Ambo ye pulime molo ye ambo lilime
 yambo lupema kinie
 wa ulu kerinele naa teangi." nimbe,
 "Melema wa naa liengi." nimbe,
 "Yambomanga kote
 kolo toko naa tenjengi." nimbe,
 "Yambomanga melema

colo toko we naa liengi.” nimbe,
 “Aminieli lanieli kinie teko konjiku,
 ungu ningí mele pilku liku teko molangi.”*
 nimbe,
 ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu.”
 nirimu.

²⁰ Aku nirimu kinie pilipelie kanu yemone nimbendo: “Ungu Mane Silimu, na kangomo molopolie aku ungu manema pali pilipu lipu tepo molorundu mele yandopa kinié kepe tepo molioko.” nirimu.

²¹ Yesusini yu nemo nemo nimbe kanopa konopu monjipelie yuntu nimbendo: “Papu teleno nakolo ulu telu mindi naa teleno. Nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo koropama moke teko sikulie na lombili oi.” nirimu. “Nunge ‚mana, melema aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili lemba.” nirimu.

²² Kanu yemo mele paa aisili nosirimuna Yesusini yuntu aku nirimu kinie pilipelie yu kumbikere tepa konopu keri panjilipe anju pruru.

²³ Aku terimuna kanopalie, Yesusi topele topa yunge lombili andolimendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí.” nirimu. ²⁴ Aku ungumu nirimu ‚kinie pilkulie, yu lombili andolimene mini wale munduringi. Nakolo Yesusini altopa enendo nimbendo: “Kangoma, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu yamboma paa mindili siku pungí. ²⁵ Kongi kemele ‚kongi paa aili te

nakolo, kale suru toline suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí.” nirimu.

²⁶ „Aku nirimu kinie pilkulie, yu lombili andolime paa mini wale munduku suru ningu anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumbeye?* Te molonje?” nirungi.

²⁷ Yesusini ene nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Sike yamboma eneno manda molo, nakolo Pulu Yemone manda tenjimbe. Pulu Yemo yuni uluma pali kapola telemo. Ulu te yuni manda naa temba te molo.”* nirimu.

²⁸ Yuni aku nirimu kinie pilipelie Pitane yuntu nimbendo: “Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?» Olio olionga melema pali mundupu kelepo nu lombili purumulu mele pulimolo kanumu.” nirimu.

²⁹ Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo na konopu monjiku nanga kongono tenjiku temane peangamo toko siliku andongendo enenga ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, lapali, ambolan-goma, koleama, akuma munduku keleringi yamboma pali ³⁰ ya mana paa olandopa mele aisili likulie, pe pungí koleana konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingíla.* Ya mana ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, ambolan-goma,** koleama kinie, akuma pali aisili

olandopa lingíla; na konopu naa monjingí yambomane, ene mindili singíla. ³¹ Nakolo kinié aili molemele yambomanga aisili pe ‚Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana,* yambo koropama molonge; kinié koropa pupili molemele yamboma pe yambo ailime molonge.” nirimu.

³² Kanu kinie ‚Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme pungí puringi. Yesusi kumbi lerimuna lombili andolime paa konopu aisili liku munduliku yu lombili puringi. We yambo akilku lombili oringime kepe mini wale munduku pipili kololiku puringi.

Yesusini ‚yu lombili andoli, ye engaki rurepo ‘na kinie ene kinie oliolio molamili.’ nimbe ene lipe anju memba pupelie yu kinie wendo ombá mele altopa pulu monjipe nimbe sipelie nimbendo: ³³ “Pilieme. Olio Jerusalleme pumulú pukumulu. Akuna pumulú kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ye tene ‘Tangi.’ nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,* lipe simbe, enene yu kote tenjiku ‘Yu kolopili tangi.’ ningulie Juda ye naa molemele yema liku singí.”** ³⁴ Kanu kinie kanu yemane yu ungu tako tonjiku yunge kumbikerena lkambe toko yu ka pulsene toko yu toko konjingí. Yu toko konjingí kinie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba.” nirimu.

³⁵ Kanu kinie Seperi malo Jemisi kinie Jonotolo elte Yesusi molorumuna ongololie ningilindu: “Ungu Mane Silimu, nuni ‘Olto ulu te teami.’ nimbu mawa tembolo okombolo.” niringili.

36 Yuni eltendo nimbendo: “Nambolka uluri ‘nane elte kinie tenjembo.’ ningu nikimbiliye?” nirimu.

37 Eltene pundu toko ningilindu: “Nu pe nunge kolea tondolo pa teline ‘ye nomi kingimu molkolie ninimuni, ‘olto nu kinie pea ye nomime molamili.’ ningu, ‘olto te nunge ki umbukundu monjiku te nunge ki tarokondo monjeni.’ nimbu mawa tekembolo.” niringili.

38 Yesusini eltendo nimbendo: “Mawa tekembele mele elte pilku naa konjikimbili. Na no mingine no nombomo elte manda nongeleye? Molo na no limbumu elte manda lingilíye?” nirimu.*

39 Eltene yundu pundu toko ningilindu: “Manda tembolo.” niringili.

Yuni eltendo nimbendo: “Na no mingine no nombomo pe elte sike nongeleta. No limbumu pe sike lingillla. **40** Nakolo nane elte “Nanga wangutolonga ongo molangili.” nimbumu kapola naa temba. „Pulu Yemone yuyu, akuna molongeletolo koronga mako torumu.” nirimu.

41 Jemisi Jonotolone, ‘Yesusinge wangutolonga molambili.’ ningu mawa teringili mele pilkulie lombili andoli rureponga talo* wemane elte kinie konopu keri panjiringi.

42 Kanu kinie Yesusini ene “Wai.” nimbelie nirimumuni, enendo nimbendo: “Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo* talape-manga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma ‘Mindili nangi.’ ningu nokolemele.

‘Yambomane enenga ye nomimenga unguma liku su singí aulke te naa lemo mele, ene pilimele. ⁴³ Nakolo ,we yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju yando naa teangi. Enenga ye te ‘Na imbi olandopa molopili. Na ye ailimu molambo.’ nimbé yemo enenga kongono tenjili yemo molopili. ⁴⁴ ‘Na enenga ye nomimu molopo ene nokambo.’ nimbé yemo enenga pali kongono kendemande tenjili yemo molopili.* ⁴⁵ Aku sipela, Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kepe ‘Yambomanga ye ailimu molopo ene nokambo. Enene nanga kongono tenjili kendemande yamboma molangi.’ nimbe naa orumu. ‘Yambomanga kongono tenjili kendemande yemo molopo ene lipu taponjipu, ulu pulu kerimene ene ka sipe nokolemo mele naa tepili kapola molangi kene na yambo aisilinge nimbu pundu tonjipu nanga kangimu sipu, kolo wangopo kolonjembo.’ nimbe orumu.”** nirimu.

⁴⁶ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene kolea aili Jeriko oringi. Ongolie ene kinie we yambo aisili kinie Jeriko munduku kelko pungí puringi kinie mongo keri lerimu ye te, imbi Ba Timiasi, (akumunge pulumu Timiasi malo,) aulke alselsena molopa yamboma “Kou mone siei.” nimbe mawa terimu.

⁴⁷ Kolea Nasarete ye Yesusi ombo purumu mele pilipelie mongo keri lerimu yemo yuni pulu monjipe tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Yesusi, ‘ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo,* na kondo koloi!” nirimu.

48 Yambo aisilini yu iri toko “Nu ungu naa nili taka lelko moloi!” niringi.

Nakolo yuni paa tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi!” nirimu.

49 Yesusi we angilipelie “Yu opili niei.” nirimu.

Aku nirimuna ene mongo keri lerimu yemo walsikulie ningindu: “Yuni “Nu oi.” nikimu kene konopu wayongo siku ola angilku ongo pui.” niringi. **50** Yu popenge tepe ola pakorumu wale pakolimu kulupe ola angilipe Yesusi molorumuna orumu.

51 Yesusini yundu nimbendo: “Nane nu nambe teambo konopu lekenoye?” nirimu kinie

mongo keri lerimu yemone nimbendo: “Raponai,* na mongone melema kanambo nanga mongotolo teko peanga tenjeni.” nirimu.

52 Yesusini nimbendo: “‘Nane nunge mongotolo kapola tenjimbu.’ konopu lenumunge nu umbu mongo kapola angilkimu kene pui.” nirimu. Yesusini aku nirimu kinie yu tamburembu mongotolo peanga lerimu, melema kanopalie, Yesusi purumu aulkena lombili purumu.

11

1 Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme nondoko ongo, ma pangit ‘Ma Pangi Unju Ollipi Ponie’ nili akuna lemo kolea kanga talo, Betepasi kinie Betanitolonga oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie,* **2** eltendo nimbendo: “Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi walo te, yambo te yunge bulu mingine

walsikale kepe naa molopa andorumumu ka teko panjingímu ne sukundu molomba kanongele, kanumu puku posiku yando mengo wangili pale. ³ Posingilí teko molongele kinie yambo tene eltendo “Aku nambemuna tekembeleye?” nimu liemo eltene i siku niengili: “Ailimu* yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu. Yu dongi walomo altopa nondopa yando lipe mundumbe.” niengili.” nimbe elte lipe mundurumu.

⁴ Lipe mundurumu yetolo pukulu, kongi dongi walo te, ulke kerepuluna ka teko panjiringimu kanokololie kongi kanumu puku posiringili. Aku siku tengèle teringili kanokolie ⁵ akuna angiliringi yambo marene eltendo “Kongi dongi walomo nambemuna posikimbiliye?” ningu wal-siku piliringi kinie

⁶ eltene, Yesusini ‘i siku i siku niengili.’ nirimu mele niringili kinie “Kapola, ‚dongi walomo, mengo pangili.” niringi.

⁷ Kanu kinie eltene kongi dongi walomo Yesusi molorumuna mengo ongololie, enene enenga mulu wambalema kulku dongimunge bulu mingine ola pauwe toringi kinie Yesusi kanuna ola molorumu. ⁸ Yambo aisilini enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toliku puku, marene unju kipiyala ponienä puku kipiyala gomo langoko liku yu ombá aulkena pauwe toliku purangi. ⁹ Kumbi lelko purangi yambomane kepe akilkü purangi yambomane kepe naka lelko unju ambololiku pukulie ningindu: “Yunge imbi ola molopili.” niemili!
‘Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna

yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo*
molopa konjipili!**

¹⁰ Olionga anda kolepa ye nomi kingi Depisi, ni
kalopa lirimu yemo,
ye nomi kingi molomba tekemo yemo*
Pulu Yemone tepea konjipe
'Yu tondolo pupili.' nipili.
Mulu koleana ola yu imbi ola molopili!***
niliku puringi.

¹¹ Kanu kinie Yesusi Jerusalleme suku pupelie
Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena
pupe akuna suku ,teko moloringi uluma, pali
kanorumu, nakolo kolea ipu lerimuna kanopalie
'Isili ou ulu te naa teambo.' nimbe, yu lom-
bili andoli ye engaki rurepo kinie ,Jerusalleme,
ulsukundu puku, kolea kanga Betani ,pengé,
puringi.

¹² Ipulueli ou ,Jerusalleme nondopa lerimu,
kolea kanga Betani munduku kelkolie ,kelko
Jerusalleme pungí puringi kinie, Yesusi yu en-
gele terimu. ¹³ Kanu kinie yu unju piki te
gomo tepea angilirimumu sulu tepea kanopalie
'Mongo te tomunje.' nimbe nondopa pupe kanor-
rumu nakolo, piki mongo torumu walemo ou
wendo naa orumumunge unju mongo topa te
naa perimu, gomoma mindi terimu kanorumu.
¹⁴ ,Gomo mindi terimuna, kanopalie "Nu altoko
yambomane nonge mongo te naa tani!" nirimu.
Aku nirimumu yu lombili andolimene piliringi.

¹⁵ Jerusalleme kamu oringi kinie Yesusi yu
Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembe-
lena ,“Juda yambo naa molemele yamboma
'Pulu Yemo popo tamili.' ningu maku tolemele

kolea” niringi akuna, suku pupe kanopalie akuna melema makete teko moloringi yamboma kinie, melema topo toko liku moloringi yamboma kinie, akuma kanopalie ene pali topa makoropa, kou mone lupe lupema alowa teko anju siringi yambomanga poloma kinie, kera waembono makete teko manie moloringi poloma kinie, lipe topele topa, topa bulu balu sipelie,¹⁶ yambomando nimbendo: “Yamboma kou mone lingí makete tengé melema kolea tengé lupe makete tengé pungindu ulke tembele palana naa pangí. „Anekale teko pangí,“ nirimu.

¹⁷ Ene mane sipelie nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo:

‘Yambomane nanga ulkemondo

‘Koleamanga pali yambo talapemané*

Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.”
ningí.”**

kanumu ene naa pilimeleye?

Ungu aku sipe molemo nakolo enene i ulkemo
‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele
ulkemo’ mele***

ningu pilkulieaku siku telemele.” nirimu.

¹⁸ Yesusini aku nirimuna pilkulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* ene yu toko konjingí aulke te kororingi. We yamboma yuni mane sirimu mele pilkulie mini wale munduringine kanokolie kanu Juda yambomanga ye ailimene yu pipili kolko yu toko konjingí aulke te kororingi.

¹⁹ Pe ipupini, kolea kala tomba terimu kinie „Jerusalleme, ulsu pupe tengá* pepurumu.“

²⁰ Ipulueli ou, ‚unju piki angilirimu koleana, ongo pukulie kanu unju pikimu kamu pulu pali kolorumu kanoringi. ²¹ Aku sipe terimu mele Pitane kanopalie ‚Yesusini unjumundu bonongokondo nirimu mele, kelepa pilipelie yuntu nimbendo: “Rapai,* kána! I unju piki nuni ‚bonongo, iri tonumu ‚walsikale, kolomu.” nirimu.

²² Jesusini pundu topa nimbendo: “Pulu Yemone nanga ungumu sike pilimbe, monga nimbú mele ‘Paa sike wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku piliengi! ²³ Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Yambo tene ‘nane nimbú mele paa sike wendo ombá.’ nimbe konopu talo tepe naa pepili ne ma pangimundu “Ungú toko nomu kusana sukundu pui!” nimbé kinie yu nimbé mele paa sike wendo ombá. ²⁴ Akumunge ene i sipu nimbu siembo: ‘Olio ‚Pulu Yemone paa sike lipe taponjimbemonga ‘Teamili.’ nimulú mele sike manda aku sipu temolo.’ molo ‘Nimulú kinie sike aku sipe wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilkulie Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa tenge mele pali Pulu Yemone sike tenjimbemonga kanu uluma sike wendo ombá.” nirimu.*

²⁵ “Ulu pulu keri temuluma olionga Lapa, mulu koleana molemomone ‘We manie pupili, siye kolambo.’ nipili.’ ningu, Pulu Yemo kinie ungu ningu angilkulie yambomane ene teko kenjingímunge konopu keri panjiku molonge uluma ‘We manie pupili. Siye kolamili.’ niengila.* ²⁶ (Nakolo yambomane ene teko kenjingí uluma ‘We manie pupili.’ ningu siye naa kolongi liemo

enenga Lapa, mulu koleana molemomone kepe enene ulu pulu keri tengema ‘Manie pupili.’ naa la nimbe siye naa la kolomba.)” * nirimu.

²⁷ Jerusalleme altoko oringi kinie Yesusi yu ulke tembelena suku andorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie,* ²⁸ ene ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” nirringi.

²⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Pe nane ene walsimbu mele na sumbi siku pundu toko níngi liemo ‘Na i kongonomo teambo.’ nimbe namba sirimumunge pulumu ene nimbu simbula. ³⁰ „Nane i sipu ene walsipu pilkiru:’ Ou „No Linjili, Jono omba yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana molemo yemonga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? „Naene “Tei.” nirimuna terimuye?, Ningu siei.” nirimu.

³¹ „Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, ‘Jono, yu mulu koleana ‚molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.’ nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: ‘Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu naa pilku liringiye?” nimbé. ³² Molo olione

nimulundu: ‘Yu mana yambomanga ,kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.’ nímulu liemo we yambomane olio tongenje.” ningu aku siku ningindu pipili koloringi. “We yambomane ‘No Linjili, Jono yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye te molorumu.* ningu pilimele kene olio nambe temolonje?” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

³³ „Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie“, Yesusindu pundu toko ningindu: „Nuni walsikinu mele, olio naa pilkimulu.“ niringi.

Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. „Nane ene walsikiru ungu-munge ungu te pundu toko naa nikimilimunge, enene na walsikimili ungumunge ungu te pundu topo, nando i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga imbimu ene naa nimbu simbula.” nirimu.

12

¹ Walse Yesusini „Juda yambomanga ye ailmendo, ungu ikuma ene topa simbendo ungu iku te i sipe torumu:

“Ye tene unju waene ponie tepalie pala terimu. Ponieno sukundu loyekolo akupe waene no ingi tepa monjimbendo tepa mimi tepalie nirimumuni, pe ponie nokonge ulke takaye te polo kulupe ola takorumu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniemo tapu tenjiku unju mongoma inie toko nokonjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma moke

tepo, kongono tenjingí mele mare ene liengi, mare na liembo.” nimbe kanu poniemo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe molorumu.

² Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kendemande ye te “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wani pui.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu. ³ Nakolo kendemande yemo ‘orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie yu wale aisili kopene toko waene mongo mare naa siku yando we liku munduringi.

⁴ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe ‘Nanga waene mongo linjipui.’ nimbe lipe, mundurumu. Nakolo yu ‘orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie toko pengemo toko siku yu teko kenjiringi.

⁵ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe mundurumu kinie enene yu toko konjiringi. Kendemande ye mare aisili mele lipe munduru-mumanga mare wale aisili kopene toko, mare toko konjiringi.

⁶ Kanu kinie ponie pulu yemo yunge ye telu mindi molorumu, yunge malo, yu konopu monjirimu kangomo. Yuni ‘konopuni pilipelie, ‘Nanga kangomo pipili kolko liku ai siku, yu waene mongo mare singí.’ konopu lepalie yunge malomo kamu lipe mundurumu. ⁷ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo ombá orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu i poniemo olio kamu liemili.” ningulie ⁸ enene yu ambolko liku

toko konjiku „yunge onomo, ponieno toko ulsu munduringi.”* „nimbe Yesusini nirimu.”

⁹ „Yesusini ungu iku akumu topa pora simbendo kanu Juda yambomanga ye ailimendo walsipelie nimbendo:„

“Ponie nokoli yemane aku teringimunge pe ponie pulu yemone ene kinie nambolka uluri tembaye? Yu ombo kanu ye kerime topa konjipelie ‘Ye marene lupe poniemo nokonjengi.’ nimbe lipe simbe.” „nirimu.”*

¹⁰ „Yesusini Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjingí mele pilipelie* enendo nimbendo:„ “Pulu Yemonga bokuna sukundu ungu te kanoko naa pilimeleye? „Aku ungumu i sipe mele:„

‘Ulke takoringi yemane
kanoko keri kanoko toko ele teringi kou kanumu
kinié kelepa ulke simu mele

ulke enge sinjili kou aili peangamo.”**

¹¹ ‘Ailimuni aku ulumu terimu olione
kanopo paa peanga kanolemolo.”*
nimbe molemo kanumu.” nirimu.

¹² „Kanu Juda yambomanga ye ailime, enene Yesusini ungu iku torumu kanumu pilkulie enene yu tonge teko moloringi mele yuni nirimu pilkulie enene yu ka singí teringi nakolo kanu ye ailimene we yamboma pipili kolkolie yu liku ka naa siringi. Yu munduku kelkolie anju puringi.

¹³ Pe walse „Juda yambomanga ye ailimene,* Parisi ye mare kinie** ye nomi kingi Erotenga talaape ye mare kinie liku, “ ‘Yesusini ungu te nimbe kenjipili.’ ningu i siku i siku yundu niengi.” ningu Yesusi molorumuna liku munduringi.

¹⁴ Liku munduringi yemane Yesusi molorumuna ongo yuntu ningindu:

“Ungu Mane Silimu, olio pilimolo, ‘nuni ungu sikema mindi ningu, nu yambo teluringe kepe konopu kimbu naa siku, yamboma pipili naa kolko enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu siku, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, aku siku teleno.’ konopu lemolo. „Aku siku teko molenomonga nu nambolka konopu lekenoye? „Olione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine ‘Sisa’ nilimu kou takisi tomulu liemo kapola molo moloye? Yu ,kou takisi, simulúne naa simulúne? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye?* Ningu si.” niringi.

¹⁵ Nakolo Yesusini, ene topele mapele toli yema* molemele mele pilipelie enendo nimbendo: “‘Yuni nimbe kenjipili.’ ningu nambe-muna na manda manjiku kolo toko walsikim-iliye?** „Takisi tolemele, kou mongo te kanambo, mengo ongo siei.” nirimu kinie

¹⁶ enene yu molorumuna te mengo ongo yu siringi.

Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?” nirimu.

Enene yuntu ningindu: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo.” niringi.

¹⁷ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “,Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema

Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei.” nirimu.

Yuni aku sipe ‚paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie ‚Yu paa pilipe konginjili pelemo yemo lepamo.’ ningu pilkulie, konopu aisili liku munduringi.

¹⁸ „Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe Sadusi ye mare* Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene ‘Pulu Yemone pe kolemele yamboma topa naa makinjimbe, lomboroko ola naa molonge.’ ningu pilku moloringi talapemo. Aku Sadusi yema ongo Yesusi walsiku pilkulie ningindu:

¹⁹ “Ungu Mane Silimu, ‚Pulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

“Ambo limbe ye te ambolango naa membalie ambomo we molopili kolomba kinie
kanu yemo yunge angenu molombamone
yunge ambo wayemo lipe
angenu lipe taponjipe ambolango menjipili.”*
nirimu aku sipe nimbe bokuna torumu molemo kanumu. ²⁰ „Aku ungu manemonga ulu te olianga ye mare kinie wendo orumu mele nu walsipu piliemili.”

“Angenupili yepoko pakara moloringi. Komomo ambo lipe ambolango te naa membalie kolorumu. ²¹ „Ambolango te naa molopili kolorumuna, yunge bulkundu angenumuni, yunge angenu kolorumumunge ambolango ‘Menjembo.’ nimbe, ambo wayemo kelepa lirimu. Yu ambolango te naa menjipelie yu we kolorumula. Yunge angenu bulkundumuni kanu ambomo

lirimula nakolo Yu kepe we kolorumu. ²² Aku teliku pukulie ye yepoko pakara pali ambolango telu kepe naa mengolie kolko pora siringi kinie akiliomo we kolorumula. Pe ambomo Yu kolorumula. ²³ Akumunge, kolemele yamboma pe lomboroko ola molonge kinie kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya mana liringine ambomo Yu ye paa naenga menu molombaye?” niringi.

²⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna ungu molemoma kinie, Pulu Yemo kinie tondolo pelemo mele kinie, naa pilku lou lemelemonga „yamboma pe tengemondo nikimili mele pilku sunduku kolo tokomele..” ²⁵ Lomboroko ola molonge yambomanga yema ambo naa liku, amboma ye naa puku, aku paa naa tenge. Mulu koleana molemele angelloma molemele mele aku siku molonge. „Angellomane mana yamboma telememele mele naa telememele kanumu..” Aku tengemonga „Ene Pulu Yemonga ungumu pilku sunduku lawa telememele.’ nikiru.”

²⁶ “Nakolo ‘ene Sadusimene,’ Kolemele yamboma lomboroko ola naa molonge.’ konopu lemelemonga ungu te niembola. Mosisi unju kanga tengah tepe nomba perimu tepemone unjumu naa norumu kanopalie nirimumuni, akuna Pulu Yemonga ungu te wendo omba Mosisindu ungu te nirimu temanemo enene naa kanoko pilimeleye? Pulu Yemone Mosisindu nimbendo: “Na Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie enenga Pulu Yemo molio.” nirimu.*
Pulu Yemonga bokuna Mosisini torumu aku ungu molemomo naa kanoko pilimeleye?

‘Enenga Pulu Yemo molorundu.’ naa nirimu.
 ‘Enenga Pulu Yemo molio.’ nirimu kanumu.
²⁷ Pulu Yemo yu kololi yambomanga Pulu Yemo
 molo; yu yambo kondemanga Pulu Yemo. Aku
 siku pilku sundukulie ene lou lemele.” nirimu.*

²⁸ „Sadusi yema kinie Yesusi kinie, aku siku
 kerepali ningu molangi Pulu Yemonga ungu
 manemanga puluma pilipe mane sirimu ye te*
 ombo ene anju yando ungu mele teko kerepali
 ningu moloringi ombo pilirimu. Enene ungu
 mare Yesusindu walsiku piliringi kinie yuni anju
 pundu topa nimbe konjirimu mele pilipelie ungu
 mane sirimu yemone Yesusindu walsipe pilipelie
 nimbendo: “Pulu Yemone ungu mane sirimu
 pelemomanga pali nambolka ungu manemo yu
 olandopamoye?” nirimu.

²⁹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ungu mane
 olandopamo i sipe:

‘Isirele yamboma, pilieme!
 Aili Yawe olionga Pulu Yemo
 yu mindi Aili telumu molemo,
 te lupe molo.

³⁰ Enene enenga kamelema kinie,
 enenga minime kinie,
 enenga pilipe kongnjilime kinie,
 enenga tondolomo kinie,
 akumane Aili Yawe enenga Pulu Yemo manjiku
 tondolo munduku konopu monjengi.*
 nimbe, ungu mane paa olandopamo aku sipe
 „nimbe, molemo. ³¹ Ungu mane talo sipemo i
 sipe:

‘Enene eneno yu mele mele konopu monjiku
 enenga kangimu eneno

kondo kolko nokolemele mele
 aku sikula pulu lemo yamboma
 konopu monjiku nokoko molangi.*
 nimbe molemo. Aku ungu manetolonga olan-
 dopa te paa naa pelemo, molo.” nirimu.

³² „Yesusini aku nirimu pilipelie, yemone yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, papu nikinumu. Nuni ninindu: “Pulu Yemo telumu mindi molemo. We te lupe naa molemo. Yu yuyu molemo.” nikinumu paa sike nikinu.

³³ ‘Yu konopu monjingíndu
 enene enenga kamelema kinie,
 enenga pilipe kongnjilime kinie,
 enenga tondolomo kinie,
 akumane „Ailimu enenga Pulu Yemo, manjiku tondolo munduku konopu monjengi.’
 nimbe pelemo ungu manemo kinie
 ‘Ene enenga kangime eneno kondo kolemele
 mele
 yambo pulu lemoma* aku siku kondo kolangi.’
 nimbe pelemo ungu manemo kinie, aku ungu manetolo temolo kinie olandopa; Pulu Yemo kongime kinie melema popo topo kalopo “Imu nu sikiru.” nilimolo akumu maniendopa.” nirimu.

³⁴ Yuni pundu topa nimbe konjirimu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: “Nu konopu lelko molenomonga Pulu Yemone ye nomi kingi molopa nokolemo yambo talapena sukundu* nondoko puni tekeno lemo.” nirimu.

Kanu kinie „Yesusindu walsiku piliringi unguma pali yuni pundu topa anju nimbe

konjirimu pilkulie, altoko yu ungu te walsiku pilingindu pipili kolko naa walsiringi.

³⁵ Yesusi „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena suku yamboma ungu mane sipe molorumu. Mane sipe molopalie ungu te nimbendo: “Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yemane ningindu: “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu „ye nomi kingi, Depisini kalopa limbe yemo molomba.” nilimele akumu nambemuna “Yu Depisini kalopa limbe yemo molomba.” nilimeleye?

* ³⁶ „Aku nilimele yemane, Depisi yuni yuyu „kanu yemondo nirimu mele naa pilimelenje., Mini Kake Telimu Depisinge konopuna molorumu kinie Depisi yuni „ye Kirasimu molomba mele, nimbendo:

“Aili „Pulu Ye Yawene, nanga Ailimundu nimbendo:

“ ‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu,
pe ene topo manie mundunjimbu kene
isili ou nu „na kinie pea

tapu topolo ye nomitolo molopololo
melema nokambil,

nanga ki umbukundu ongo molani.” nirimu.”*
nimbe Depisini nirimu kanumu. ³⁷ Depisini „ye nomi Kirasimu, yundu “Nu nanga Ailimu.” nirimu. Pe enene “Yu Depisini kalopa limbe yemo „mindi, molomba.” nambe tekopilkulie nilimeleye?” nirimu.

We yambo aisili maku toko moloringime Jesusini nirimu unguma pilkulie konopu aili tekopilku moloringi.

³⁸ Yesusini ungu mane sipe molopalie nirimu-muni ‚lepi lepi topa,‘ ungu te nimbendo:

“Enene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema* mimi siku kanoko konjiku ‚enene telemele mele manda lelko naa teko,‘ molayo. ‚Yambomane olio kanoko “Ye peangama” niengi.’ ningu, kanu yemane wale pakoli paa sulu peangama, ‚ye nomime pakolemele mele,‘ pakoko andolemele. Yamboma maku toko molemele koleamanga mongo kenge teko andonge kinie ‘We yambomane olio kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela. ³⁹ Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna mendo puku polo akuna konopu siku molemelela.* Yambomane langi nongo yambomando “Namili wai.” nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku molemelela.

⁴⁰ “Yema kolemele kinie enene kanu yemanga ambo wayema toko makoroko mundukulie ulkema ‘Olionga’ ningu we limele. Pulu Yemo kinie ungu ningindu ningu sulu munduku we kolo toko nilimele.* Pulu Yemone we yamboma ulu pulu keri telemelemonga ene sike mongo lipe simbe nakolo ya ye nikirumane aku uluma telemelemonga Pulu Yemone aku yema mongo aili tepa lipe simbe.” nirimu.

⁴¹ Yesusi ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele,‘ kerepuluna ulke tembelena sukundu kongono tengen tengen kou monema munduringi unju

ketena nondopa manie molopalie yambo aisilini
aku unju ketena kou mone ongo munduringi
mele kanopa molorumu. Kanopa molorumu
kinie yambo kamakomane kou mone aisili ongo
munduringi kanorumu. ⁴² „Aku sipe kanopa
molorumu kinie, ambo waye paa koropa te
omba yu kou kololi talo mindi mundurumu.
Kanu kou kololitolo lipe tere lepa wane toya mele
mundurumu.

⁴³ „Ambo wayemone aku terimu kanopalie,
Yesusini yu lombili andolime walsipe “Wai.”
nimbelie enendo nimbendo: “Nane enendo paa
sike nimbu sikirumu: Andi ambo waye ko-
ropamo yuni kou mone mundukumumu paa
olandopa mele mundukumu, we mundukumil-
ime maniendopa mele. ⁴⁴ Ene kou mone aisili
nosilimelemanga layetolo mindi ongo munduku-
mili. Nakolo ambo wayemo kou mone te paa naa
nosilimo. Yunge kou layetolo nosimutolo pali
memba omba mundumu. Langi nombá kepe te
naa nosilimo.” nirimu.

13

¹ Kanu kinie Yesusi „Pulu Yemo popo toko
kaloringi, ulke tembelena ulsu pumbe purumu
kinie yu lombili andolimenga tene yundu nim-
bendo: “Ungu Mane Silimu, tembelemonga
ulke lupe lupema kinie,ulkema takoringi
kou peanga lupe lupema kanoi.” nirimu.*
² „Aku nirimu kinie, Yesusini yundu nimbendo:
“Ya „tembelemonga, ulke lupe lupe peanga
angilimo kanokomelema, pe „walse ya kolea aili
Jerusalleme yamboma mindili nonge walemo

wendo ombá kinie, i tembelemonga ulkema pali tekisikulie kouma pali toko manie mundungí.” nirimu.*

³ Kanu kinie yu ma pangi Unju Ollipi Ponieno ola pupe ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena wilkindu manie molorumuna we yamboma naa molangi ‚yu lombili andoli ye mare, Pita keme, Jemisi keme, Jono keme, Enderu keme ene ongo, ene eneno molkolie yundu walsiku pilkulie ningindu: ⁴ “Nuni nikinu mele tewale wendo ombáye? Pe nuni i nikinu uluma nondopa wendo ombándo ou nambolka uluri temba kinie olio kanopolie ‘Uluma i wendo ombá tepamo.’ nimbu pilimulúye? Olio ningu si.” ningu walsiringi kinie

⁵ yuni enendo nimbendo:

“¹Kanu uluma wendo ombámonga ungu mare, yambomane ene kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. ⁶ Ye aisili ongo na molio mele yu mele mele kolo toko ningindu: “¹Pulu Yemone ‘Nanga yamboma nokopa konjimbe lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasi, akumu na.” ningulie aku siku kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. Yambo aisilini kanu yemanga unguma pilku liku “Sike nikimili.” ningí.

⁷ “Kolea marenga opa aili teko tenge mele pilku, ‘Opali talu opa aili i sipe i sipe wendo ombá.’ ningu we ningí kinie pilkulie mini wale naa mundengi. Opa tengema kinie aku uluma Pulu Yemone ‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe panjirimununge aku uluma sike wendo ombá

nakolo aku kinie mulu matolo ou naa pora nimbé. ⁸ „Mulu ma pora nimbé walemo ou wendo naa opili umbuni aili mare wendo ombá.,“ yambo talape aili te kinie talape aili te kinie opa tekolo, ye nomi kingi marenga talapema kinie marenga talapema kinie opa tengé. Ya ma kolea tengé tengé ma jimi jimi tepe, engele lepa, aku sipe temba. Ambo tene ambolango kokele kanopa limbendo ou mini topa mindili nolemo mele, mulu ma pora nimbé walemo kokele wendo ombándo umbuni lupe lupe aku sipema ou wendo ombá.” „nirimu.„

⁹ „Kanu uluma wendo ombá walemanga, yamboma mimi siku kanangi. Enene „Na lombili andoli yamboma mindili nongo, kolangi.“ ningu, ene „mare liku ambolkolie, kanjollomanga makumanga mengo puku kote tenjiku, ene „mare,“ Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga liku mengo puku kopene tongela. Ene nanga yamboma molongemonga ene „mare ka siku, gapomano ye ailime kinie ye nomi kingime kinie molongena „kote tenjingindu, mengo pungila. Aku siku tengé kene ene eneno kanoko konjiku molayo. „Nakolo kote tenjingí kinie kotena angilkulie kanu yema kinie kanu yema nokonge ye nomime kinie, enene ‘Nanga ungumu piliengi!’ ningu ene ningu singí. ¹⁰ Temane peangamo ‘Yamboma pali piliengi!’ ningu koleamanga pali andoko ou ningu singí „kinie, pe mulu ma pora nimbé walemo kamu wendo ombá..“* ¹¹ Ene ka siku kote tenjingí kinie ou ‘Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te walsiku pilingí kinie

nambolka unguri pundu topo nimulúnje?" ningu mini wale naa mundengi. Ene ungu ningíme eneno pilkulie naa ningí. Mini Kake Telimuni enenga kerena molopalie nimbe simbe unguma enene anju ningí kene aku tengenamongá ene ungu ningí mele pilkulie aku siku ningí." „nirimu.„

¹² „Aku walemanga, angenu yunge kandi angenu „nanga yambo molombamonga, ‘Kolopili toko konjengi.’ nimbe kote tenjimbe. Lapane yunge kandi ambolangoma akula temba. Ambolangomane kepe enenga kandi anupili lapali kinie mumindili kolko kotena mengo puku “Toko konjengi.” ningíla. ¹³ Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keri panjingí, nakolo na munduku naa kelko walema pora naa nipili tondolo munduku molonge yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe ‘Mindili nonge koleana naa puku pea molopo konjipu mindi pamili.’ nimbé.” * „nirimu.„

¹⁴ („Na i bokumu tokoro yemone, ene bokumu kanokomele yambomando ungu te niembo: ‘Yesusini nirimu, ungumu inie maniekondo molemo akumu ene imbi kanokomele yambomane ungu pulumu paa pilku konjengi.’ nikiru: Yesusini nimbendo: „)

“Yambo, tepa pipili kondoli mele paa kerimu „ulke tembelena suku Pulu Yemonga Ulke Suluminia Kake Teline Pulu Yemone, “We yamboma naa pang!” nimbe mi tolemona* yu manda naa pupe angilimbe, nakolo walse akuna angilipelie kolea akumu paa tepa kalaro monjimbe. Aku melemo akuna „wendo

omba, angilimbe kanokolie** , ‘Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningu pilku, kolea Ju-dia poropinji koleamanga molonge yamboma , enenga koleama munduku kelko, ma pang lembamanga kowa pang. ¹⁵ Yambo te ulke imunaola molopili ,aku sipe ulu te wendo ombá kinie kanopalie kowa pumbendo, manie omba ‘Melema lipu membo pambo.’ nimbe ulkena sukundu manda naa pupili. ¹⁶ Yambo te ponienamolopalie ,‘Kowa pambo.’ nimbe, kelepaulkendo pupe yunge ali wale sulumu naa lipili. ,‘Sumbi siku kowa mindi pang. ’¹⁷ Aku sipe wendo ombá walemanga ambo ambolango monjingíme kinie, ambo ambolango ame singíme kinie, ,ene manda lkisiku kowa naa pungímunge, ene kinie paa umbuni wendo ombamonga ene kondo tekemo.

¹⁸ “Pulu Yemondo mawa tekolie, ‘Ali telemo olimenga kanu umbunime wendo naa opili.’ nieyo. ¹⁹ Kanu walemanga umbuni paa ailime wendo ombá, Pulu Yemone ou mulu ma pulu monjipe terimu kinie kepe, yandopa kinié kepe umbuni aku sipe te wendo naa orumu. Pe kepe aku sipe umbuni ailime naa wendo ombála. Akumunge aku siku Pulu Yemo kinie mawa teangi. ²⁰ ,‘Kanu umbunime wendo ombá kinie, Aili ,‘Pulu Yemo, ne ‘Nondopa pora nipili.’ nimbe ou naa nimbe panjilkenje yamboma pali kolemelka. Nakolo Pulu Yemone mako topa ‘Nanga yamboma molangi.’ nirimu yamboma ‘Naa kolangi.’ nimbe ‘Umbuni wale akuma nondopa pora nipili.’ nimbe, nimbe panjirimu.

²¹ “Kanu umbuni omba pemba walemanga

yambo marene ningindu: “Kanai! Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ya omba molemo.” ningí molo “Nena omba molemo.” ningí kinie enenga unguma naa pilku, ‘Sike nikimili.’ ningu naa piliengi! ²² Ye mare ongolie kolo toko ningindu: “Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimu na.” ningí, molo kolo tokolie “Pulu Yemone ungu umbu tonjimuma pilipulie ombo nimbu sikimulu.” ningí. ‘Yamboma pali, Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu yambomane kepe lipu lou sipu, nikimulu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo kapola telemoma mele manda lelko ulu tondolo lupe lupema tengé. Nakolo Pulu Yemonga yamboma aku siku kondi tonge kinie enenga unguma naa pilku, liku su singí. ²³ Akumunge, pe ulu akuma wendo ombá mele ‘Ene ou piliengi!’ nimbu ya nimbu sikiru mele pilkulie kanoko konjiku molai!” inirimu..”

²⁴ “Kanu walemangaaku mindili nonge nikiru uluma wendo ombá kinie pe „ulu lupe lupe mare wendo ombála. Aku uluma i sipe: „Kolea tangombando ena pa telemo mele naa tepa, sumbulu topa, oli ipulueli pa telemo mele naa tepa, ²⁵ kombukandipime muluna manie omba, muluna angilimo mele tondoloma* lope lope tepa anju yando pupe, aku sipe ulu lupe lupema wendo ombá.”**

²⁶ Aku temba walemanga Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, pa aili

tepa telimu kinie kupe tengə suku molopa kamu manie ombá* yambomane kanonge. ²⁷ Ombalie yuni yunge angelloma lipe mundumbe kinie ene winju mendo anju yando mulu ma koleamanga pali puku Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe ou mako torumu yamboma sukundu sukundu lingí.” ,nirimu.,

²⁸ “Unju pikimuni telemo aku sipe ungu iku mele pelemo kene pilkulie ungu pulumu piliei. Unju piki kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie ‘Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.’ ningu pilimele. ²⁹ Aku sipela, i ulu “Wendo ombá.” nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningimuni ‘Yu paa sike nondopa ombá tekemo. Yu paa kamu okomo.’ ningu pilingí.

³⁰ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou naa kolangi i “Wendo ombá.” nikiru uluma pali wendo ombá. ³¹ Mulumu kinie mamo kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora naa nimbé. ‘Nilio mele pali paa sike wendo ombá..’ * ,nirimu.,

³² “,Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo paa sike ombá, nakolo yu ombá walemo naa pilimolo. Ipulueli ombáne, tangoli ombáne naa pilimolo. Mulu koleana angelloma kepe naa pilimelela. Pulu Yemonga Malo kepe naa la pilimo. Tara yuyu mindi ,aku walemo, pilipe molemo. ³³ Yu kelepa ombá walemo ene naa pilimele kene yu ombá kanoko konjiku, uru naa peko (Pulu Yemo kinie ungu ningu)* molayo. ³⁴ Yu ombá walemo i sipe: Ye te kolea marenga wale mare molomba

pumbe telemo kinie yunge koleamo mundupe kelembando yunge kendemandemando “Nanga koleamo nokonjei.” nimbeline yunge kongonomo tenjingí mele ene yu mele mele moke tepa sipe ulke kerepulu nokolemo yemondo “Na walse ombó kene kanoko moloi.” nimbeline pulimo.

³⁵ “Ulke pulu yemo sike ombá nakolo yu ombá walemo naa pilimele kene ‘Yu ombá.’ ningu kanoko molayo. Ipupini ombá, molo ai burumi ombá, molo kolea tangombando kera gulta ko tolemo kinie ombá, molo ipulueli ou ombánje, ene naa pilimele kene ³⁶ ‘Na uru peambo walsikale yu lipe sinjipe om̄ba na kanomba.’ ningu, kanoko molangi.’ nimbu nikiru.

³⁷ “Enendo i nikiru mele yambomando pali nikirula, ‘Ombá.’ ningu, kanoko molangi.’ nimbu nikiru.” nirimu.

14

¹ „Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Om̄ba Purumu mele* pilku, Pillawa Akoli Mele Isi Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo* talu mele wendo ombándo, kinié mele Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,** enene Yesusi kiyongo ningu ka siku tonge aulke te koroko moloringi.
² Akumundu ungu mele tekolie ningindu: “Non-dopo tamili,“ nakolo Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Om̄ba Purumu Mele „Pilimolo,“ Walemanga „uluma tepo molamili.“

ningu, yambo aisili ya Jerusalleme ongo maku toko molongemonga yu isili ou tomolo kinie enene olio kinie mumindili kolko opa tengé kene isili ou naa topo, keleamili.” niringi.

³ Kolea kanga Betani ye te ou kuru laká nombalie kelerimu ye te,* imbi lelko “Ye Kuru Laká Noli Saimono” niringi kanumunge ulkena Yesusi pupe langi nomba molopili ambo te kopongo wele ma mingi paa peanga te yu molorumuna memba orumu. Kanu wele paa mune tolimunge kou mone paa aili tepa purumu. Akumu memba ombalie Yesusi langi noli polo molorumuna memba ombo, ‘Yu tepo konjembo.’ nimbe, mingimu kako topa welemo pengena ondo lenjirimu.**

⁴ Yuni aku terimu kinie kanokolie kanuna moloringimenga marene konopu keri panjikulie anju yando eneno ningindu: “Aku kopongo welemo nambemuna we tepa kenjikimuye?

⁵ Aku welemo kou mone limelkanje kou aisili, kou mongo wane tausini mele, lipulie yambo koropama moke tepo silimelka.” ningu ambomo tondolo munduku iri toringi.

⁶ „Enene ambomondo aku siku niringi pilipelie, Yesusini enendo nimbendo: “I ambomo kinie nambemuna ungu aisili nikimiliye? Yuni na kinie ulu peanga te temu kene yu kinie ungu aisili naa ningu munduku keleangi. ⁷ Yambo koropama ene kinie alieli molonge kene ‘Ene lipu taponjemili.’ ningí walemanga pali ene manda liku taponjingí nakolo na ene kinie alieli naa molombo. ⁸ Ambomone ‘Manda tembo.’ konopu lemu mele temu. Na ono tengemonga yuni isili

ou i wele mune tolimu nanga kagine omba ondo lenjimu.* ⁹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ma koleamanga pali ‚nanga, temane peangamo andoko toko singí kinie i ambomone kinié temu temanemo kepe ‚Yambomane pilkulie ‚Yuni tepa konjirimu.’ ningu piliengi! ningulie aku temanemo toko singila.” nirimu.

¹⁰ Kanu kinie ‚Yesusi yu lombili andoli, ye rurepo akumanga ye te, Judasi Isikeriote, ‚Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene ka singí aulkemo yuni akisinjembó.’ nimbe ene moloringine pupe, temba mele nimbe sirimu. ¹¹ Yuni temba mele nirimu kinie pilkulie ene konopu aili teko siku “Nu kou mone te simulú.” ningu, ningu panjiringi. Kanu kinie yu Yesusi ene lipe simbe mele aulkemo koropa molorumu.

¹² Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Koromonga* pulu pulu walemo wendo orumu kinie Juda yambo-mane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingindu kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilkulie* niringimuni, Yesusi lombili andoli yema yu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walo te kinié nonimu kolea tena pupu tepo mimi tepamili konopu lekenoye?” niringi.

¹³ Aku siku ningu walsiringi kinie yuni yu lombili andoli talo lipe mundupelie nimbendo: “Ne kolea aili ‚Jerusalleme,* suku pukululie, ye te mingine no kolopa memba ombá aulkena puku kane kane tokololie yu lombili pangili.”**

¹⁴ Yu suku pumbe ulkena „suku pukululie“, ulke pulu yemondo ningilindu: “Ungu Mane Silimuni i sipe walsipelie nimbendo: “Na kinie na lombili andolime kinie* olione Pulu Yemone olionga anda kolepalime naa topa we ombo purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walomo tena nomoloye? Nomolo suluminiammo tena lemoye?” nimu.” niengili. ¹⁵ Aku ningilí kinie yuni elte ulkemonga olakondo suluminia aili te, akuna langi noli polo te kinie, manie molomolo poloma kinie, melema pali ou teko mimi tengi lembamo, lipe ora simbe. Aku suluminiamonga „nomolo sipisipi walomo, teko mimi teangili.” nirimu.

¹⁶ Kanu kinie yu lombili andoli ye akutolo kolea aili akumunge suku pukulu, Yesusini nirimu kanu mele ulu akuma teli lerimu kanoko lenjikululie, akuna Pulu Yemone enenga anda kolepalime naa topa we ombo purumu mele pilingí kongi sipisipi walo nongemo teko mimi teko nosiringili.

¹⁷ Ipupini ena pupe kolea kala torumu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli rurepo kinie oringi.

¹⁸ Langi nongo moloringi kinie Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene pea molopo langi nokomolomanga ye tene na lipe nanga opa touma simbe.” nirimu.

¹⁹ Aku nirimu kinie pilkulie, enenga konopuna umbuni terimu pilkulie yu mele mele wal-sikulie ningindu: “Ailimu, nando nikinuye?” niringi.

²⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene nanga ye rureponga ye te na kinie langime polo ai

suku singine ola lemo te walsikale lipu nombolo yemone na lipe, opa touma anju simbe.” nirimu.

21 “Kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tengé mele koronga ou ningu panjiringi temanemo „Pulu Yemonga, bokuna sukundu molemo mele* sike opa toumane tengé, nakolo yu lipe opa touma simbe yemo mindili nomba paa molopa kenjimbe. Yu molopa kenjimbe-monga yu anumuni naa melkanje papu. „Yu mindili naa nolka.” nirimu.

22 Ene langi nongo moloringi kinie Jesusini berete te lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbelie ambolopa pike lepa „yu lombili andolime, sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu ene liku „nangi.” nirimu.*

23 Pe no waene kapo te lipelie Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe ene sirimu kinie enene pali „kanu no waenemo, noringi.

24 Yuni nimbendo: “I „no waene“ sikirumu nanga mememo. Pulu Yemone „yu kinie yunge yamboma kinie molonge mele, ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* ‘Kamu wendo omba pepili.’ nimbu yambo aisilinge nimbu nanga mememo ondo lenjipulie „kolombo, aku mememo imu.”** **25** Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo paa naa nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* no waene kondemo kelepo nombó.” nirimu.

26 „Langi nongo pora sikulie, ene Pulu Yemonga konana te ningulie, pena puku ma pangí Unju Ollipi Ponieno ola puringi.

²⁷ Kanu kinie Yesusini lombili andolimendo nimbendo: “Pe ‘opa toumane na kinie tengemonga kanokolie, enene pali na munduku kelenge. Aku siku tengen mele Pulu Yemone ou nirimu yunge bokuna molemo kanumu. Pulu Yemone ‘ungu iku te topalie, nimbendo: ““Kongi sipisipi tapu yemo tangi.” nimbú, yu tonge kinie sipisipime bulu balu ningí.”* nirimu, ‘aku mele kinié wendo ombá...²⁸ Isili ou na toko konjingí kinie ene sike bulu balu ningí, nakolo na lomboropo ola molopolie nimbumuni, na kumbi lepo kolea Gallillindu pumbu, ene pe akilkku akuna onge kinie ‘altopo pea molomolo.” nirimu.*

²⁹ Yesusini aku sipe nirimu kinie pilipelie, Pitane nimbendo: “Enene pali ‘Nu sike’ ningu tondolo munduku pilimele mele manie pumbe kinie nu munduku kelengi liemo nane nu aku sипу paa mundupu naa kelembو, paa molo.” nirimu.

³⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Paa kinié ipulueli, kera gulta wale talo sipemo ou ko naa topili nuni pipili kolkolie wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

³¹ Nakolo Pitane tondolo mundupe nimbendo: “Na nu kinie tapu tolembolomonga olto pea “Tomolo.” ningi liemo kepe nu “Naa kanolio.” paa naa nimbú.” nirimu. Lombili andoli ye wemane pali ““Nu naa kanolemolo.” paa naa nimulú.” niringila.

³² Kanu kinie, Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea ‘Gesemani’ niline purungi.

Akuna puringi kinie yuni enendo nimbendo: “Na Pulu Yemo kinie ungu nipukuru kene ene ya molai.” nirimu. ³³ Aku nimbeline Pita keme Jemisi keme Jono keme lipe memba pupelie ‘Na teko kenjingí ulumu paa nondopa wendo ombá tekemo.’ nimbe pilipelie, yu yuyu kondo kolopa konopu keri panjipe kameleni mindili tepili molorumu. ³⁴ Yuni enendo nimbendo: “Nanga konopuna umbuni paa aili te tepamo kene na kolkoro none tekemo. Ene uru naa peko, ya kanoko konjiku molai.” nirimu.

³⁵ Aku nimbeline yu yuyu laye kolte anju pupe koporongo langopa tamalu pepalie yu kinie nondopa wendo ombá mele ‘Wendo naa omu liemo paa papu.’ nimbe* Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo: ³⁶ “Nanga Tara, nuni uluma pali manda teleno kene na mindili noli no mingine no nombómo* ‘Naa nambo.’ nieni. Nakolo ‘Nane tepolie nanu konopu simbu.’ konopu lekero mele naa teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo.” nirimu.

³⁷ Aku nimbeline kelepa yunge lombili andoli ye yepoko moloringine yando ombo ene uru peringi kanopalie Pitando nimbendo: “Saimono, nu uru penu lemo. Nu uru naa peko ena laye kolte manda we kanoko konjiku naa mole-naye? ³⁸ ‘Kurumanga nomi Setenene, olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene.’ ningulie ‘uru naa peko, Pulu Yemo kinie ungu ningu kanoko konjiku molayo. Sike ‘tepo konjemili.’ nimbu konopumane pilimolo nakolo temolondo kangimu siye tepa tondolo naa pulimo.” nirimu.

³⁹ Aku sipe nimbeline yu altopa anju pupe ou Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa terimu mele altopa nirimu.

⁴⁰ Altopa yando orumu kinie ene uru paa orumuna altoko uru peringi kanorumu. Enene uru peringimunge pipili kolkolie yundu ningí mele naa piliringi.

⁴¹ „Altopa,“ wale yepoko sipemonga „anju pupe Pulu Yemo kinie ungu nimbé pupe, kelepa yando ombalie yuni enendo nimbendo: “Nambemuna we uru peko múlu pilku molemeleye?* Manda peame! Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ‚tonge, ulu pulu keri telemele yema liku singí enamo** wendo ombá tekemo. ⁴² Ola angilku pamili wame! Na lipe anju simbe yemo okomo kanai!” nirimu.

⁴³ Yesusini „kolea Gesemanu yu lombili andolimendo,“ aku nimbe molopili yu lombili andoli rurepo akumanga ye Judasi orumu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, kanu yemane liku munduringi ye aisili, yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo Judasi kinie oringi. ⁴⁴ Ou Yesusi molorumuna naa wangí Yesusi Juda ye ailime lipe simbe nimbe panjirimu ye „Judasini,“ ene Yesusi yu ipulueli manda kanonge mele nimbe sipelie nimbendo: “Nane ye te kanopolie kangulumbu akumu Yesusi. Yu ambolko ka siku mengo pangí.” nirimu. ⁴⁵ „Aku yema,“ oringi kinie „Judasi,“ yu Yesusi molorumuna sumbi sipe ombalie “Rapai,* nu akuna angilinu lemo.”

nimbe om̄ba yu kangulurumu. ⁴⁶ Aku terimu kinie kanokolie Yesusi liku ka siringi.

⁴⁷ Aku teringi kinie kanopalie „Yesusi kinie, nondoko angiliringi ye tengā* lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te yunge komu te topa laka lenjirimu, aku komumu wendo orumu.

⁴⁸ Kanu kinie Yesusini „yu ka singí oringi, yemando nimbendo: “Na ‘yambo topa wa noli yere molemo.’ konopu lelkolie na ka singíndu yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomeleye? ⁴⁹ Ulke tembele „kerepuluna we yamboma maku toko molemele, koleana alieli ene pea molemolo kinie ungu mane sipu molio kinie na liku ka naa silimele kanumu. Nakolo „Pulu Yemonga, bokuna toringi molemo mele kamu wendo ombámonga enene tenge tekemele uluma wendo okomo.” nirimu.

⁵⁰ Kanu kinie yu lombili andolime pali „Olio pea ka singínje.” ningū pilkulie, yu munduku kelko ene talopa lelko purungi. ⁵¹ Kango ye te múlu telu mindi pakopa Yesusi lombili andorumu. Kanu kangomo „Yesusi ka siringi yemane, amboloringi kinie ⁵² yunge múlumu „mindi, ambolko molangi, melte naa panjipe we we talopa lepa purumu.*

⁵³ Kanu kinie Yesusi „ka sikulie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo molorumuna mengo purungi. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, „Pulu Yemonga, ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene pali „Yesusi

kote tenjipu piliemili.’ ningu, akuna ongo maku toringi.

⁵⁴ Yesusi ‚mengo puringi, kinie Pita lombili akilipe taka lepa pupe, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena, ulke angilipe makaye terimu, ai suku singine yambo maku toringi kolea we lerimuna paa sukundu pupe, ‚Yesusi nokoko moloringi, ele yema kinie tepe pilipe molorumu.

⁵⁵ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga kanjollo yema pali* kinie, akumane Yesusi yu toko konjingindu ulu te tepa kenjirimu ulu te ‘Yambo tene ‘yu i sipe i sipe tepa kenjirimu.’ nipili.’ ningu yambo te kororingi nakolo yambo te naa kanoko liringi. ⁵⁶ Yambo aisilini ongo ungu mare kolo toko “I sipe i sipe tepa kenjirimu.” niringi nakolo enenga unguma kapola naa terimu.

⁵⁷ Kanu kinie ye marene yu tepa kenjirimu mele ola angilku kolo toko ningindu: ⁵⁸ “I yemo i sipe nirimu pilirimulu: “I ‚Pulu Yemo popo toko kalemolo, ulke tembelemo, mana yemane takoringimu nane topo tekisipulie mana yemane manda naa takonge ulke te wale yepoko omba pupili kolo wangopo takombo.” nirimu.* ‚Yuni aku nirimumunge ‘Yu Pulu Yemo mele molio.’ konopu lepalie aku nirimumu nimbe kenjirimunje..” niringi. ⁵⁹ Ene kepe laye lupe lupe niringi, enenga unguma kapola naa la terimu.

⁶⁰ Aku niringi pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo ene maku toringine ola angilipe Yesusi walsipelie nimbendo: “Ungu te pundu toko naa nikinuye? Nu teko kenjirinu

mele nikimilimu nambolka ulumu teko kenjirinumundu nikimiliye?” nirimu. ⁶¹ Nakolo Yesusi ungu te pundu topa naa nimbe we angilirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone yu altopa walsipe pilipelie nimbendo: “Pulu Yemone olia ‘Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu sike nu molo moloye? Kapi Nimbu Imbi Ambolopo Ola Linjilimolomonga Malo nu molo moloye?” nirimu.

⁶² Yesusini nimbendo: “Akumu na.” nirimu. “Pe walse Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo,* Ye Tondolo Olandopa Pulimu ‚kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molopa, kupemanga ola molopa manie ombá ene kanonge.” nirimu.**

⁶³ Aku sipe nirimumunge ‚yu ‘Pulu Yemo mele molio.’ nimbe nirimuna, pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone ‚paa pilipe keri pilipe, yunge wale pakolimu yuyu ambolopa sungu sipelie nimbendo: “Kinié yuni mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambemuna koromoloye? ⁶⁴ Yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu tako tonjikimu pilkimulu. Nambolka konopu lekemeleye? ‚Yu kinie nambe teamiliye?’” nirimu kinie

enene ningindu: “Yu Pulu Yemo ungu tako tonjimumunge topo konjímulu liemo papu.” niringi.

⁶⁵ Kanu kinie enenga ye marene yunge kumbikerena lkambe toko munduku, yunge kumbikeremo múlu tene pipi sinjikulie ki lumuni toko ‚Nu ‘Pulu Yemonga yere molio.’

konopu leno kene, naene nu tokomonje ningus!” niringi. Ele yemane yu liku laruwene toringi.

66 Kanu kinie Pita ulke maniekondo, yamboma liku maku toko moloringi koleana molorumu kinie* Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ambo te Pita molorumuna ombalie **67** yu tepe pilipe molorumu kanopalie nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Nu kepe Nasarete ye Yesusi kinie pea tapu toko moloringi kanumanga ye te lemo.” nirimu.

68 Pitane kolo topalie “Molo!” nimbe “Nu nikinu mele na naa pilkiri!” nirimu. Aku sipe nimbeline ulke kerepuluna purumu kinie kera gulta ko torumu.

69 Pita yu ulke kerepuluna pupe molopili kanu kendemande ambomone yu kanopalie akuna angiliringi yambomando altopa nimbendo: “I yemo Yesusinge talape ye te lemo.” nirimu.

70 Pitane altopa “Molo!” nirimu.

Laye kolte pe mele Pita angilirimuna nondoko angiliringi yemane „yu ungu laye lupe mele nirimu pilkulie, yundu ningindu: “Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele nu aku siku ungu nikinu pilkimulu. „Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala,„ nu kepe Gallilli ye te, aku kene ‘Nu paa sike yu lombili andoli ye te.’ konopu lekemolo.” niringi.

71 Aku niringi kinie Pitane Pulu Yemonga imbi lepa tondolo mundupe mi lepalie nimbendo: “Paa sike nikiru. Ene nikimili yemo paa naa

kanolio! Kolo tokoro liemo Pulu Yemone na topa konjipili.” nirimu.

⁷² Aku nirimu kinie tamburembu kera gulta wale talo sipe ko torumu. Aku terimu kinie pilipelie Yesusini yundu “Kera gulta wale talo sipe ko naa topili nuni wale yepoko kolo tokolie ‘Yu naa kanolio.’ nini.” nirimu ungu kanumu* Pita kelepa pilirimu. Pilipelie ‘Ama, paa tepo kenjindu lepamo. ‘Paa naa tembo.’ konopu lerindu mele sike tendu.’ nimbe pilipelie, kola paa aili tepa terimu.

15

¹ Ipulueli ou kolea kokele tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, kanjollo yema pali,* Yesusinge kotemo pilku pora sikulie, enene pali ‘yu tengen mele, ungu te ningu panjiringi. Aku ningu panjikulie yu liku, ka toko, mengo puku, ‘Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi.

² Paillatene Yesusinge kotemo pilipelie, yu walsipe pilipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moloye?” nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Sike nikinu. Akumu na.” nirimu.

³ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene Yesusi kote tenjiku Paillatendo ‘kolo toko, ungu aisili ningulie ningindu “Yesusi yu tepa kenjilimo.” ningu yu kote tenjiringi. ⁴ Aku niringimunge Paillatene Yesusindu nimbendo: “Nu ulu keri

aisili terinu nikimili mele pilkulie ungu te pundu toko naa ninkinuye?” nirimu. ⁵ Nakolo Yesusi ,yu tepa kenjirimu niringi mele, pundu topa ungu telu kepe naa nimbe ,karaye naa tepa we angilirimu kinie kanopalie, Paillate mini wale mundupe konopu aisili lipe mundurumu.

⁶⁻⁷ „Yesusi kote tenjiku molangi,“ ye te, yunge imbi Barapasi, yu kinie ye mare kinie ‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.’ ningu ou Romo gapomanomo kinie opa tekolie yambo mare toko konjiringimunge ka ulkena peringi. „Ponie tengatenga Juda yambomane kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Oomba Purumu mele pilingindu langi noringi walema wendo orumu kinie* enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko ‘Wendo liku mundo.’ ningu mawa teringi kinie ‘Romo gapomano ye nomimuni,’ kanu yemo wendo lipe yamboma sirimu.

⁸ „Romo ye nomimuni kanu walemo wendo orumu kinie aku terimu mele pilkulie, yamboma ongo yundu mawa tekolie ningindu: “Ou ponie telu telu ningu i walemo kinie teleno mele kinié kepe aku siku teani.” niringi.

⁹ Aku niringi pilipelie Paillatene enendo wal-sipelie nimbendo: “‘Juda yambomanga ye nomikingimu wendo lipu ene siembo.’ konopu lekemeleye?” nirimu. ¹⁰ „We yambomane Juda yambomanga ye ailime munduku kelko enenga unguma liku su siku Yesusinge ungumu pilku yu lombili andoringimunge, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene Yesusi kinie konopu keri

panjikulie* kote tenjiringine pilipelie Paillatene
aku sipe nirimu.

¹¹ Nakolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime
we yamboma kondi toko ungu umbu tonjikulie “
“Yesusi molo. Barapasi wendo lipe sipili.” niei!”
niringi.

¹² Aku niringi kinie pilipelie Paillatene enendo
nimbendo: “Aku liemo ‘Judamanga ye nomi
kingi’ nilimelemo nambe teambonje.” nimbe
walsirimu kinie

¹³ enene tondolo munduku ningindu: “Yu unju
perana kolopili uku toko panji!” niringi.

¹⁴ Aku niringi pilipelie yuni enendo nimbendo:
“Aku nambemunaye? Yu mongo nambolka
mongore limuye?” nirimu.

Nakolo enene „altoko, paa tondolo munduku
ningindu: “Molo! Yu kolopili, unju perana uku
toko panji!” niringi.

¹⁵ Kanu kinie Paillatene ‘Na kinie konopu
peanga leangi.’ nimbelie ye Barapasi ka ulkena
wendu lipe ene sirimu. „Aku tepalie, Yesusi
lipo „yunge ami yema,“ sipelie nimbendo: “Yu ka
pulsene tokolie pe ‘Unju perana kolopili.’ ningu
mengo puku unju perana uku toko panjipai.”
nirimu.

¹⁶ Kanu kinie „Romo,“ ami yemane Yesusi
liku gapomano ye nomimu perimu ulke aili*
akuna suku yamboma liku maku toringi koleana
pukulie, enenga ami talape yema pali “„Yesusi
ya molemona,“ sukundu sukundu wai.” niringi.

¹⁷ Akuna ongolie niringimuni „Yu ye nomi kingi
te none tepili.“ ningu, mulu wambale kondoli
peanga te pakonjiku unju ka koko molorumu te

mulkupiye teko 'Ye nomi kingimunge waniemo.' ningu pengena mere mundunjiku,¹⁸ pe yu ‚ungu taka tonjiku, imbi we kólo toko ambolko ola linjingindu "Juda yambomanga ye nomi kingimu, nu angilinoye?" ningu¹⁹ ‚koló kope liku, yu pengena kope to pu opu tekolie kumbikerena lkambe toko kanjiku, yu angilirimuna ongo koporongo langoko tamalu peko yu we kólo toko kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

²⁰ Yu aku siku ungu taka tonjiku pora sikulie mulu wambale kondolimu kulunjiku yunge ou panjirimu mulu wambalema altoko panjinjikulie "Yu unju perana kolopili uku topo panjipamolo." ningu yu liku ulsukundu* mengo puringi.

²¹ ‚Romo ami yemane Yesusi Jerusalleme pala ulsukundu mengo pungí pukulie niringimuni, kolea Sairini* ye te, yu Allekesanda kinie Rupasitolonga lapa Saimono, yu Jerusalleme pumbe orumu kinie kanokolie yu ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo "Kolo wangoko menjil!" ningu siringi. ²² Pukulie kolea Golkota Yesusi mengo puku akuna moloringi. (Golkotanga ungu pulumu 'penge ombele leli koleamo'.) ²³ Yesusi akuna mengo pukulie niringimuni, 'Yamboma mindili naa nangi.' ningu, no waenena suku maratene 'mo' nili te munduku nosiringi aku no waenemo 'Yu nopili.' ningu, siringi nakolo naa lipe norumu.

²⁴ Kanu kinie ‚ami yemane, yu unju perana ola uku toko panjikulie unjumu liku ola anjiringi. ‚Aku tekolie, ou unjuna ola uku toko naa panjikulie, yunge mulu wambale ‚kulunjiku nosiringime, 'Moke teamili.' ningu ene yu mele

mele lingí mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.

²⁵ Ena topa nane killoko terimu kinie yu unju perana panjiringi. ²⁶ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu

I YEMO JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU ningu imbi toko unjuna ola monjiringi.

²⁷ Opa tekolo melema wa liringili ye talo pea unju talonga uku toko panjiringila. Te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te ki tarokondo uku toko panjiringi. ²⁸ (Aku teringimunge ungu te ou Aisayane nimbe boku torumu mele wendo orumu. Aku ungumu i sipe:

“Yu kinie
yambo mongo liku
ulu pulu kerime teli yamboma kinie
liku tere lelko mako toringi.”*
nirimu.)

²⁹ Akuna ongo puringi yambomane Yesusi, kanoko keri kanokolie yu, ungu taka tonjiku iri mele tokolie ningindu: “Aa! “Ulke tembelemo tekisipulie altopo wale yepoko ombo pupili takopo limbu.” nirimu yemo,* ³⁰ ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponjiku unju perana manie oi.” niringi.

³¹ Aku sikula Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* enene kepe yu ungu taka tonjikulie ningindu: “Yu yambo wema ‘Naa kolangi.’ nimbe lipe taponjirimu nakolo yu yuyu ‘Naa kolambo.’ nimbe manda naa lipe taponjikimu. ³² Yu sike Pulu Yemone olio ‘Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’

ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu omba molopa, yu sike olio Isirele yambomanga ye nomi kingimu* molemo liemo yu yuyu unjuna manie opili. Yu yuyu manie ombá kinie kanopolie ‘yu sike Pulu Yemone mako topa lipé mundurumu ye nomi Kirasimu. Yu sike olionga ye nomi kingimu.’ nimbu tondolo mundupu pilimulú.” niringi.

Ye talo yu kinieunjutolonga uku toko panjiringi yetolone yu aku siku ungu takatona jiringilila.

³³ Yesusi unjuna ola we angilipili, ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie, pe ipupini ena tere killoko terimu kinie kelepa tangorumu. ³⁴ Ipupini ena tere killoko terimu kinie Yesusini ru nimbendo:

“Ello, Ello, llama sapakatani.”
nirimu. Akumu Juda yambomanga ungu te.
Akumunge ungu pulumu i sipe:
“Nanga Pulu Yemo, nanga Pulu Yemo,
na nambemuna munduku kelenuye?”*
nirimu.

³⁵ Akuna nondoko angiliringimenga marene yuniaku nirimu kinie pilku ‘sundukulie, ningindu: “Pilieme! Yu Illainja walsikimu.” niringi.*

³⁶ Aku nirimu kinie piliringimenga ye te lkisipe pupe ulú pinje mele te lipé no waene kombili teli mare akuna panjipelie, ‘Yesusi no waene kombili teli pinjena pelemomo nopili.* nimbe memba omba unju pepena tengatopakatona olando sirimu. Sipelie yuni nimbendo: “Kinié unjuna

we angilipili. Illainjane sike yu ,unjuna, manie limbendo okomonje, kanopo kanamili.” nirimu.

³⁷ Yesusi ungu te tondolo mundupe nimbeline* kolorumu.

³⁸⁻³⁹ „Romo, ami ye wane anderete nokorumu ye te Yesusi toringi ami yema nokopa molorumu kanu yemone Yesusi ungu te nimbe kolorumu mele pilipe kanopalie nimbendo: “I yemo yu paa sike Pulu Yemonga malo lepamo.” nirimu.

„Yesusi aku sipe kolorumu kinie ulu aili te walsikale wendo orumu., Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele Jerusalleme suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, Suluminia Paa Kake Telimunge kerepuluna ,‘Yamboma sukundu naa pang.’ ningou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. „Yesusi kolopa pora sirimu kinie, kanu mulu wambalemo* ai suku singine olakondo maniendo sipe olá torumu.

⁴⁰ Ambo mare „Yesusi toringi mele, sulu teko kanoko angiliringi. Enenga ambo te Makatalla taono ambo Maria, te Josesa kinie angenu Jemisi kinie eltenga anumu Maria, te ambo Sallomi.

⁴¹ Yesusi kolea Gallilli disiriki, „kanu ambomanga pulu kolea,“ akuna ou we andorumu kinie kanu amboma yu lombili andoko liku taponjiku nokoringi. Yu kinie, Jerusalleme olando oringi ambo aisili wema kepe, ambo pokore kanoko angiliringi akuna ene kepe „Yesusi toringi mele, kanoko angiliringi.

⁴² Opalikundu „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá

kinie koro molongendo kinié mele melema liku undu undu siringi walemo wendo orumu, aku walemonga „Yesusi ou kolopili, kolea kala tomba terimu kinie,⁴³ Arimatia taono ye Josepo, yu Juda yambomanga kanjollo ye aili te molopa, yu kepe ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa olio nokomba walemo* wendo opili.’ nimbe nokopa molorumu yemo. Yu ombo pipili naa kolopa** „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna sumbi sipe pupe “Yesusinge onomo na si.” nimbe mawa terimu.

⁴⁴ Yesusi walsikale kolorumu pilipelie Paillate yuni „Yamboma unju perana uku topo panjilimolo kinie ena aisili ombo pupili we pelemele. Pe kinié yu sike walsikale kolomunje molo nambe temunje?” nimbe pilipe, konopu lipe mundupe ami ye wane anderete nokorumu yemo “Opili.” nimbeline yundu walsipelie “Yesusi koronga kolomuye?” nirimu. ⁴⁵ Ami yema nokoli yemone “E.” nirimu kinie pilipelie yuni ami yema nokolimundu nimbendo: “Kapola, ya yemone „Yesusinge, onomo lipili.” nirimu.

⁴⁶ „Paillatene “Kapola.” nirimu kinie, Josepo pupe mulu wambale te topo topa lipe onomo manie lipe, mulumuni kulupi topalie kou kande te akuku nosiringi kou kandemonga suku memba pupe nosirimu. Nosipelie kou kande kerepuluna kou aili te perele marele memba ombo pipi sirimu. ⁴⁷ Makatalla taono ambo Maria kinie Josesse anumu Mariatolone yunge onomo „kou kandena” nosirimu mele kanoringili.

16

¹ Ena pupe ipu lerimu kinie „Juda yambo-manga koro moloringi, wale Sambatemo* ombo purumu kinie Makatalla taono ambo Maria keme Jemisi anumu Maria keme ambo Sallomi keme enene ‘Yesusinge onona kopongo wele mune toli pokore ape kanjinjemili.’ ningu mare topo toko liku ‚nosiku peringi.‘

² Pekolie paa ipulueli ou, enenga pulu pulu kongono walemo wendo ombando ena mundi orumu kinie kanu amboma puku ‚Yesusinge, onomo nosiringi kou kandena pungí pukulie niringimuni, ³ anju yando walsikulie ningindu: “Kou kande kerepulumu pipi siringi koumu naene wendo lipe perele marele memba pupe nosinjimbenje?” niringi.

⁴ Nakolo ongo olando siku kanoringi kinie kou kanumu, paa kou kapo ailimu, ou wendo liku perele marele mengo puku nosiringi, ‚kerepulumu we lerimu, kanoringi. ⁵ Kou kandena suku pukulie kou kandemonga ki umbukundu ye kango te mulu maminia sulu paa kake te pakopa molorumumu kanokolie mini wale munduku konopu liku munduringi.

⁶ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Konopu liku naa mundeyo. Kolea Nasarete ye Yesusi ‚Kolopili.’ ningu talko unju perana uku toko panjiringi kanu yemo kanonge okomelemo na pilkiru. Yu lomboropa ola molopa ombo pumu. Ya naa lemo. Onomo ou nosiringi koleamo ongo kaname. ⁷ Kanokolie anju puku Pita keme* yu lombili andolime kinie pali i siku ningu siengi: “Yesusi kolea Gallilli disiriki kumbi lepa

pulimo kene akuna “Ene na kanonge.” ou nirimu mele** sike ene akuna yu kanonge.” ningu sipai.” nirimu.

⁸ „Angellomone aku sipe omba mona molopalie nirimu mele, kanoko pilkulie amboma pungu pungu ningu konopu aísili liku mundukulie kou kandena ulsu puku munduku kelko paa lkisiku puringi. Pipili kolkolie yambo telu kepe kanoko piliringi mele ningu naa siringi.

⁹ Juda yambomanga pulu pulu kongono walemo kinie,* paa ipulueli ou, Yesusi lomboropa ola molopalie nirimumuni, ulke kolea Makatalla ambo Maria, ou walse kuru yepoko pakara konopuna moloringime Yesusini topa makororumu ambo kanumu molorumuna pupe ‘Na lomboropo ola molondu we molio mele kanopili.’ nimbe, lipe ora sirimu. ¹⁰ Kanu kinie Yesusi ,mona angilirimu, kanopalie ambomo yu pupe, ou Yesusi kinie moloringi yamboma kamelena mindili nongo kola teko moloringine pupelie kanorumu mele ene nimbe sirimu. ¹¹ Yuni ene Yesusiconde molorumu mele kanopalie nimbe sirimu kinie pilkulie ‘Yu kolo tokomo.’ ningu piliringi.

¹² „Makatalla ambo Maria Yesusi yu lipe ora sipelie nirimumuni,„ pe „yu lombili andoringimenga, yambo talo „ulke kolea aili Jerusalleme munduku kelko, aulke tengatengapuringiline Yesusi yu kumbikere kangi alowa tepa ‘Na kanangili.’ nimbe omba mona angilirimu. ¹³ Pe yu kanoko imbi sikululie kanu yambotolo kelko yando ongolo „lombili andoli, wemando eltene kanoringili

mele ningu siringili nakolo eltene ningu siringili
mele kepe ‘Kolo tokombele.’ ningu piliringila.

¹⁴ Pe walse lombili andoli rureponga yepoko langi nongo moloringine Yesusi ombo mona molopalie nirimumuni, ene iri topalie nim-bendo: “Enene na ‘Lomboropa ola molomu.’ ningu tondolo munduku naa pilku, na konde molondu mele yambo marene kanokolie ene ningu síngi kinie ‘Kolo tokomele. Aku paa naa temu, manda naa temba.’ ningu piliengi, akumu nambemuna aku siku karaye teko ningu pilíngiye?” nirimu.

¹⁵ „Aku nimbeline, yuni enendo nimbendo: “Ene ma koleamanga pali puku yamboma pali temane peangamo toko siliku andopayo. ¹⁶ Ningí mele pilkulie ‘Akumu sike nikimili.’ ningu tondolo munduku pilkulie no lingí yamboma „kote walemo wendo ombá kinie, Pulu Yemone ene lipe taponjipe ‘Ene mindili nolemelka koleana naa puku, molko konjiku mindi pangí.’ nimbé.* Nakolo „ene lombili andolimene, ningí mele pilkulie ‘Akumu kolo tokomele.’ ningu pilkulie liku su singí yamboma „kote walemo wendo ombá kinie, Pulu Yemone ‘Ene mindili nongo mindi pungí koleana pangí.’ nimbé.**

¹⁷ “‘Aku temanemo sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma ‘Na ene kinie sike molio we yambomane ningu kanangi.’ nimbú kinie ulu tondoloma tengé kinie yamboma kanonge mele i sipe: Ene nanga tondolomone* kuru mare yambomanga konopuna molongema toko makoroko; umbu ungu lupe lupe naa pilingíme ningu; ¹⁸ yambo nongo konjili kongi

ka wambiyema naa kanoko kimuni ambolonge kinie akumane ene naa nongo konjingí; tomo pelemo no te naa pilku nonge kinie uluri paa naa temba; kuru tomba yamboma kimuni ambolonge kinieconde pungí.” nirimu.*

¹⁹ Aili Yesusini ‚yu lombili andolime, ndo aku sipe nimbe pora sirimu kinie ‚Pulu Yemone, yu mulu koleana olando lirimu. Akuna ‚imbi ola molopili Pulu Yemo kinie melema nokombando, Pulu Yemonga ki umbukundu pupe molorumu.*

²⁰ Yesusi yu mulu koleana olando purumu kinie yu lombili andolime koleamanga pali puku Yesusinge temane peangamo yamboma toko siliku andoringi kinie ‘Enene nanga unguma yamboma ningu singí kinie kanu yambomane ‘Ungu sikemo.’ ningu pilku liengi.’ nimbe Ailimu ene kinie pupe lipe taponjirimu kinie yuni lipe mundurumu yamboma enene ‘Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telka mele teangi.’ nimbe lipe taponjirimu.

‘Aku pea.」

**PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini**

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896